
MAISEMAN TUOTTEISTAMINEN

Case Manna ry

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Hamk Lepaa, kevät 2015

Tanja Harju-Koskinen

Lepaa
Hortonomi AMK
Maisemasuunnittelu

Tekijä	Tanja Harju-Koskinen	Vuosi 2015
Työn nimi	Maiseman tuotteistaminen case Manna ry	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä maiseman tuotteistamisen suunnitelma Nastolalaiselle Manna ry:lle. Manna ry on kolmannen sektorin palvelujärjestö, jonka ydintoimintoja ovat hoiva- ja varhaiskasvatuspalvelut. Tutkimuskysymyksenä oli selvittää, mitä lisäarvoa maiseman tuotteistamisella voidaan saavuttaa Manna ry:n ydintoiminnoille.

Työn teoriaosuudessa käsitellään maaseutumaisemaa ja siihen liittyvää käsitteistöä. Teoriaosuudessa käydään läpi myös peltoihin, metsiin ja vesistöön sekä kotieläimiin liittyviä tutkimuksia soveltaen niitä maiseman tuotteistamisen näkökulmasta. Manna ry:n ydintoimintoihin liittyviä hoivapalveluja tarkastellaan luontolähtöisten terapiamenetelmien pohjalta ja pohditaan niiden soveltuvuutta Manna ry:n käyttöön.

Tutkimus toteutettiin vuonna 2014 ja tutkimuksen aineisto koottiin loppuun keväällä 2015. Tapaustutkimuksen kohteena oli Manna ry:n yhteisö, sen yhteys ympäristöönsä sekä sen toiminta. Aineiston opinnäytetyöhöni keräsin havainnoiden, tehden haastatteluja sekä tutkien aiheeseen liittyviä dokumentteja.

Opinnäytetyön päätuloksena syntyi maiseman tuotteistamisen suunnitelma, joka sisältää Manna ry:n alueen maisemallisten arvojen kartoituksen sekä toimenpidesuosituksia luonnon ja maiseman hoitoon. Tuloksena syntyneet tuotekortit on laadittu kuvaamaan uusia mahdollisia palvelumuotoja. Tuon työssäni esiin lisäksi kehitysideoita, joiden avulla voitaisiin saada lisäarvoa yrityksen ydintoimintoihin luontomenetelmiä käyttäen.

Avainsanat Maiseman tuotteistaminen, maaseutumaisema, luontomenetelmät, viherympäristö, tuotekortit

Lepaa
Horticulturist
Landscape designing

Author	Tanja Harju-Koskinen	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	Landscape productization plan	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to make a landscape productization plan for Manna Association from Nastola. Manna is a NGO (non-governmental organisation) service organization and its core activities are care and pre-school educational services. Research problem was to find out what kind of additional value landscape productization could bring to Manna and its core activities.

The theoretical part of the thesis deals with rural landscape and the terminology related with it. This part also covers some research material related to fields, woodland and waters as well as livestock and applies it from the landscape productization's point of view. The care services included in Manna's core activities are examined on the basis of nature-oriented therapy methods and also their feasibility for Manna is assessed.

The research was conducted in 2014 and the collecting of the data was completed in the spring of 2015. The subject of the case study was Manna Association's community and its activity and connection with its environment. The data was collected via observation, interviews and examination of relevant documents.

The main outcome is a landscape productization plan. The plan includes the inventory of landscape values and recommendations for nature and landscape management. The resulting product cards are meant to describe new potential services. In my study I also provide development ideas which can be utilized in bringing added value to the core activities by using nature-oriented methods.

Keywords Landscape productization, rural landscape, nature-oriented methods, green environment, product cards

Pages 52 p. + appendices 7 p.

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	MAISEMAN TUOTTEISTAMINEN.....	2
2.1	Esimerkkejä maiseman tuotteistamisesta.....	4
2.1.1	Nuuksion taika.....	4
2.1.2	Mörönperä.....	5
2.1.3	Jättiläisenmaa.....	5
2.1.4	Skansen.....	6
2.1.5	Jardin Therapeutico Vila de Florida.....	6
2.2	Maaseutumaisema.....	7
3	HOIVAYRITTÄJYYS JA HYVINVOINTIMATKAILU MAASEUDULLA.....	8
3.1	Luonto mielipaikkana ja elvyttäjänä.....	9
3.2	Luontomenetelmät, luonto kuntoutumisen tukena.....	9
3.3	Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut, Green Care.....	11
3.4	Puutarhaterapia.....	12
3.5	Viherympäristö ja vanhusten hyvinvointi.....	14
3.6	Lapset viherympäristössä.....	15
3.7	Karvaterapia, eläinavusteiset aktiviteetit.....	17
3.8	Metsäterapia.....	18
4	MAISEMAN TUOTTEISTAMINEN MANNA RY:LLE.....	21
4.1	Tausta.....	21
4.1.1	Alueen historiaa.....	21
4.1.2	Sylvöjärven kulttuurimaisema-alue.....	23
4.1.3	Sammalsilta –hanke.....	25
4.2	Alueen inventointi ja kehittämiskohteet.....	26
4.2.1	Rakennusten historia.....	26
4.2.2	Pellot.....	29
4.2.3	Metsä.....	35
4.2.4	Sylvöjärvi.....	39
4.3	Tuotteistamisprojekti.....	42
4.4	Maiseman toimintakartta.....	43
4.5	Alueen arvot ja toimenpidesuosituksukset.....	44
4.6	Tuotekortit.....	46
5	POHDINTAA.....	49
	LÄHTEET.....	50

1 JOHDANTO

Maaseudun elinkeinoissa on tapahtunut laajamittaisia muutoksia viime vuosikymmenien aikana. Maanviljelys on enää yhä harvemman maaseudulla elävän pääelinkeino. Maaseudun elinvoimaisena säilyminen ja maaseutumaisemien turvaaminen tuleville sukupolville ovat seikkoja, joihin on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota.

Maaseudun elinkeinorakenteen muutos yhdessä väestön ikärakenteen muutoksen kanssa luo mahdollisuuksia uudenlaisen maaseutuun liittyvien yritystoiminnan syntymiselle. Hoivapalveluiden tarpeen kasvaminen yhdessä väestön ikääntymisen ja maaseudun elinkeinopohjan muutosten kanssa on luonut maaseudulle uudenlaista hoivapalveluihin perustuvaa yritystoimintaa. Hoivapalveluiden lisäksi maaseudulla on mahdollisuus monenlaisiin luontoon perustuviin yritystoimintoihin. Esimerkiksi tulevaisuuden kouluissa luonnossa oppimista tulisi tukea ja kehittää. Koulumetsä voi parhaassa tapauksessa olla luokkahuoneen jatke, jonne ehtii yhdenkin oppitunnin aikana. Itsestään selvää yhteyttä luontoon ei kaikilla välttämättä enää ole, siksi se on turvattava erikseen.

Maaseutumatkailu on vakiinnuttanut paikkansa osana suomalaista matkailuyrittämistä. Maaseutumatkailun lisääntyminen vaikuttaa positiivisesti myös maisemien säilymiseen, koska maaseutumaisemien luonnonhoito lisää myös kylien maisemallista vetovoimaa. Samalla voidaan maisemallisten seikkojen ohella kiinnittää huomiota luonnon monimuotoisuuden säilymiseen ja lisäämiseen maaseudulla.

Opinnäytetyöni käsittelee maiseman tuotteistamista. Aiheen työhöni sain suorittaessani opintoihin kuuluvaa erikoisharjoittelua Proagrian maisemapalveluissa Etelä-Suomessa. Oma aiempi agrologi AMK -koulutukseni sai minut hakeutumaan harjoitteluun maaseutumaisemien parissa työskentelevien joukkoon. Opinnäytetyöni toimeksiantaja on nastolalainen Manna ry, kolmannen sektorin palvelujärjestö. Manna ry on toiminut yhteistyössä Proagrian kanssa Green Care -toiminnassa. Manna ry:n päätoimialoina ovat vanhusten palveluasuminen, lasten päivähoitopalvelut, aterial- ja majoituspalvelut sekä ympäristön- ja eläintenhoito. Manna ry sijaitsee maakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella Sylvöjärven rannalla. Manna ry toivoo saavansa maiseman tuotteistamisella lisäarvoa omille ydintoiminnoilleen.

Opinnäytetyöni aihe rajattiin käsittämään alueen maisemaan liittyvien asioiden kartoitusta ja kehittämisen suunnittelua. Manna ry:ssä on kymmenisen vuotta sitten toteutettu iso hanke, jonka puitteissa alueella on tehty luontokartoitukset kasvillisuuden ja eläimistön osalta. Hankkeessa alueelle suunniteltiin luontopolku, jonka suunnittelu olisi voinut sisältyä maiseman tuotteistamisen suunnitelmaankin.

Opinnäytetyössä on kartoitettu Manna ry:n alueelta maiseman vahvuuselementtejä, joiden pohjalta opinnäytetyön tuloksena syntyi tuotekortteja, jotka voivat toimia esimerkkeinä yrityksen uudenlaisista palveluista. Palvelukorttien ohella alueen maisemasta on nostettu esiin yksittäisiä ar-

voalueita ja annettu niille toimenpidesuosituksia maiseman ja luonnonhoitoon. Lisäksi on laadittu ehdotuksia hoivapalvelujen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen luontoon liittyvien toimintojen avulla.

Kiinnostavana jatkokysymyksenä opinnäytetyöhöni liittyen on maiseman tuotteistamisen mahdollisuudet kyseisen palvelun tarjoajan, tässä tapauksessa Proagrian näkökulmasta. Onko maaseudulla toimivilla yrityksillä varaa tai kiinnostusta maksaa maiseman tuotteistamisen suunnittelusta? Vai toimiiko maiseman tuotteistaminen parhaiten erilaisten työpajojen johdolla, joissa yrittäjät itse ohjatusti suunnittelevat oman maisemansa tuotteistamista?

2 MAISEMAN TUOTTEISTAMINEN

Kaunis maisema edistää ihmisen hyvinvointia ja on matkailun vahva vetovoimatekijä. Maaseutu, maisema ja paikalliset tuotteet kiinnostavat ihmisiä. Paikallisuus ja kulttuuriperinteet erottavat paikan muista: ne tuottavat ja luovat elämyksiä. Nykyiset megatrendit, kuten ilmastonmuutos sekä energia- ja ruokakriisit, merkitsevät maaseutuun kohdistuvan globaalin kysynnän kasvua. Maaseudun ympärille on kehittymässä uudenlaisia ilmiöitä ja monenlaisia elämäntyyplejä, jotka saavat ihmiset etsimään paikoista uusia merkityksiä. (Komulainen 2013, 7.)

Tulevaisuuden matkailussa korostuvat ympäristöajattelun kasvu, luontomatkailu, nostalgia, käsillä tekeminen ja aktiivilomat sekä virtuaalituotteiden merkityksen kasvu ja matkailun kansainvälisyys. Energiakustannusten uskotaan nousevan ja tämän seurauksena lähilomien uskotaan lisääntyvän ja kaukomatkailun vähenevän. Lähimatkailussa kulttuurin ja perinteiden säilyttäminen nousee selvästi tärkeäksi osaksi matkailun tuotteistamista. (Hietanen 2009, 7,45.)

Luonnosta kumpuaa uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia ihmisten asumiseen, vapaa-ajanviettoon, hoivaan, hoitoon ja hyvinvointiin liittyvien tarpeiden tyydyttämisessä. Vihreää hyvinvointia edistävät palvelut voidaan jakaa kahdentyyppisiin palveluihin: vihreä hoiva eli Green Care ja vihreä hyvinvointi eli Green Health. Luontolähtöiset uudet mahdollisuudet syntyvät tuote- ja toimialoja ylittävistä ratkaisuista. Niiden arvo muodostuu yhä enemmän aineettomista ominaisuuksista sekä aineettomien sisältöjen yhdistämisestä fyysisiin tuotteisiin tai laitteisiin, teknologioihin tai ohjelmistoihin. Näin myös esimerkiksi hiljaisuus, maisema tai luonnon psyykkiset ja fysiologiset terveysvaikutukset voivat luoda mahdollisuuksia uusille palvelukokonaisuuksille. (Särkkä, Konttinen & Sjösted toim. 2013. 34.)

Suomalaisen luonnon monimuotoisuuden ja luontomaiseman säilyttäminen ovat elinehto muun muassa matkailualalle ja luonnon hyvinvointivaikutusten tuotteistukselle. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämässä matkailustrategiassa vuodelle 2020 matkailuelinkeinon kasvu perustuu pitkälti suomalaisen luonnon vetovoimaan. Esimerkiksi näköala, luonnon hiljaisuus tai paikan tarina voivat olla lähtökohtana maiseman tuotteistamisessa

palveluksi. Tarina auttaa asiakasta paikkaan samastumisessa ja luo elämyksellisyyttä. Paikalliset ihmiset voivat olla osa maiseman tarinaa. Ihmisten aitous ja paikkaan sidottu identiteetti vahvistavat matkailijan kokemusta. Tunnetason koukut paikan tarinassa lisäävät kiinnostusta ja samastumista kohteeseen. (Särkkä ym. 2013, 37.)

Maisemaa hyödyntävä liiketoiminta perustuu maaseutu- ja luontoympäristöön liittyviin yksilöllisiin merkityksiin ja luonnon hyvinvointivaikutuksiin. Tuotteistamalla maisema osaksi wellness-matkailua ja Green care –hoivapalveluja se tukee asiakkaiden palautumista stressistä, elimistön rauhoittumista, hyvinvointia ja keskittymiskyvyn elpymistä. (Komulainen 2013, 7.) Parhaimmillaan maiseman voi kokea kaikkien aistien kautta. Esimerkiksi paikalliset ruoat ovat tärkeässä roolissa, sillä makunautinnot vahvistavat elämystä. (Komulainen 2013, 15.)

Edullinen tapa vahvistaa paikan brändiä ja mielikuvaa on liittää paikan nimi yrityksen nimeen ja tuotteisiin. Paikan tai kunnan nimi yrityksen rinnalla auttaa asiakasta hahmottamaan, mihin laajempaan kokonaisuuteen kohde liittyy. Se lisää paikan tunnettuutta. (Komulainen 2013, 16.)

Kohteessa liikkumisen ja erilaisten toimintojen tulee olla hyvin suunniteltuja. Uudessa ympäristössä ihminen kaipaa ympäristöltään yhtenäisyyttä ja harmonisuutta. Hyvä suunniteltavuus toimintojen välillä luo turvallisuutta maiseman tarkasteluun, epämääräiset reitit hämmentävät kulkijaa. Toiminnot voi jakaa alueen kesken niin, että osa niistä on varattu aktiviteetteihin ja osa rauhoittumiseen. (Komulainen 2013, 15.)

Verkostoitumalla syntyy parempia palvelukokonaisuuksia. Maisema on kokonaisuus, johon voi vaikuttaa laajempikin kaukomaisema. Palveluntarjonta laajenee useamman yrityksen voimin, ja kukin toimija voi keskittyä omiin vahvuuksiin. Manna ry tekee yhteistyötä mm. läheisen Ponitaivas –nimisen ratsastustallin kanssa tarjoamalla majoituspalveluja Ponitaivaan asiakkaille.

Kohteen tarinallistaminen tukee tuotteistamista ja erilaistumista ja tuo palveluihin inhimillisyyttä, merkityksiä ja elämyksellisyyttä. Opinnäytetyökohteessani Manna ry:ssä on tarinallistamisen välineitä käytetty mm. erilaisten tapahtumien yhteydessä sekä nimeämällä paikan ruokala tarinallistamisen keinoin. Tarinallistamista voitaisiin lisätä vielä täydentämään alueen nimitystä. Rakennukset voitaisiin nimetä tarinallistamisen keinoin, esimerkiksi alueella aikoinaan useita kertoja vieraillut Tapio Rautavaara (Monto, haastattelu 2015) ansaitsisi tulla mukaan nykypäivään antamalla nimensä paikoille tai toiminnoille. Historiasta löytyy varmasti tarinoita, joiden avulla voidaan nimetä alueita, rakennuksia ja vaikkapa ruokalan ateriakokonaisuuksia. Tarinallistaminen voi kulkea rinta rinnan brändäämisen kanssa.

Manna ry:lle opinnäytetyönä tekemäni maiseman tuotteistamisen suunnitelma on tehty Proagrian mallin mukaisesti. Suunnittelussa on lähdetty liikkeelle kartoittamalla paikan erityispiirteet. Suunnitelmaa varten on selvitetty alueen historiaa ja alueeseen mahdollisesti liittyviä tarinoita. Manna ry:n alueen maiseman vahvuudet ja ominaispiirteet on kartoitettu pai-

kan päällä. Manna ry:n kohdalla tärkeä osa suunnitelmaa ovat maiseman ja luonnon hyvinvointivaikutukset sekä asiakkaiden tarpeet.

Maiseman tuotteistamisen suunnitelmassa käsitellään esimerkiksi maiseman kokemista moniaistisesti, maiseman tarinoiden antamia mahdollisuuksia, reitistöjen ja elämyskohteiden suunnittelua. Lisäksi suunnitelmassa on kartoitettu erilaisten toimintojen alueita maisemassa. Tuotteistamisen suunnitelmassa maisemalle on piirretty toimintakartta. Siinä kartoitetaan mahdollisia reittejä ja näkymiä sekä suunnitellaan toimintojen sijoittamista. Maisema on yhdistetty osaksi yrityksen muita palveluja.

Yhtenä tuloksena maiseman tuotteistamisesta syntyneet tuotekortit auttavat potentiaalista asiakasta saamaan tiedon tarjottavasta palvelusta nopeasti ja helposti. Tuotekorttien suunnittelussa kulminoituvat yrityksen maisemalliset ja toiminnalliset vahvuudet ja niistä yritys saa konkreettisia ehdotuksia oman maisemansa tuotteistamisen avuksi.

2.1 Esimerkkejä maiseman tuotteistamisesta

Maiseman tuotteistamisen kohde voi olla puutarha-, perinnemaisema, laajempi kulttuurimaisema, kaupunkimaisema tai osa luonnonmaisemaa. Seuraavassa on esitelty viisi erilaista kohdetta Suomesta ja Euroopasta, joissa kaikissa on hyödynnetty maisemaa brändin ja palvelun rakentamisessa sekä markkinoinnissa.

2.1.1 Nuuksion taika

”Nuuksion Taika” tarjoaa kokous-, virkistys- ja työ hyvinvointipäiviä suomalaisille sekä ulkomaalaisille asiakkaille. Yrityksellä on vuokrattavana Nuuksiossa järven rannalla kokous- ja majoitustiloja sekä sauna. Palveluihin kuuluvat retket metsään ja vesille sekä villiruokaa ja nuotiolla oleskelua.

Nuuksion Taika -yrityksen perustaja ja omistaja on valmistunut erä- ja luonto-oppaaksi 2008. Samana vuonna syntyi Nuuksion Taika. Yrityksen logossa oleva hevonen liittyy yrittäjän toiseen ammattiin. Yrittäjä on koulutukseltaan fysioterapeutti ja erikoistunut ratsastusterapiaan. Yrityksen logossa on myös ripaus kansanperinnettä, joka on tärkeä osa yrityksen palveluja. Yrityksen vahvuutena ja erikoispiirteenä on osin luonnonuskontoihin ja kansanperinteeseen pohjautuva ohjelma.

Nuuksion Taika on mukana matkailualan Laatutonni-ohjelmassa, Visit-Vihti -verkostossa sekä SULLO:ssa (Suomen luonto-ohjelmapalveluyrittäjät ry). Vahvan verkoston avulla yritys pystyy tarjoamaan asiakkaille monipuolisia palveluja. Yritys pyrkii käyttämään ensisijaisesti paikallisia palveluja kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti. Nuuksion Taika on tehnyt yhteistyösopimuksen Nuuksion kansallispuistoa hallinnoivan Metsähallituksen kanssa ja sen myötä sitoutunut noudattamaan kestävän luontomatkailun periaatteita.

Satu Selvinen Nuuksion Taiasta kertoo elämyksen elementtien kumpuavan ainutkertaisuudesta, aitoudesta, hyvästä tarinasta, moniaistisuudesta ja hyvästä vuorovaikutuksesta. Tarinan avulla sidotaan eri osa-alueet yhtenäiseksi palvelutapahtumaksi, jonka myötä kokemuksesta saadaan tiivis ja mukaansa tempaava. Hyvän tarinan ominaisuuksia ovat faktan ja fiktion sekoittaminen. (Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus LEO) Nuuksion Taiassa toimintoja ohjaavat tarinaa tukeviin roolipukuihin pukeutuneet oppaat. (Satu Selvinen 6.2.2014, maiseman tuotteistamisen työpaja)

2.1.2 Mörönperä

Mörönperä on omistajansa innostuksesta syntynyt puutarhakohde Etelä-Savossa. Mörönperä on laaja puutarha- ja maisemakokonaisuus, joka on omistajansa suunnittelema ja toteuttama puuhamaa saippuapuoteineen ja luovan kirjoittamisen opinahjoineen.

Mörönperän kehittyminen matkailukohteeksi on kestänyt viisitoista vuotta. Suomen lyhyt puutarhakulttuuri rajoittuu kartanoihin ja pappiloiden puutarhoihin, joiden historia ulottuu parhaimmillaan satojen vuosien taakse. Uuden ajan puutarhakohteet ovat vapaita satojen vuosien historiasta, ne tehdään täysin eri tavalla. Asiakkaalle pyritään luomaan elämyksellisiä hetkiä muokatun puutarhan ja luonnonmaiseman välisen dialogin kautta. (Komulainen 2013, 62.)

Maisema- ja puutarhakohteet saavat tarinoista vetoapua, varsinkin kun omaperäisyyttä on riittävästi. Esimerkiksi kasvitarinat kiinnostavat ihmisiä. Mörönperän kasvikierrokset ovat aina opastettuja. Puutarhuri kertoo kasvitarinoita, joita on mahdollista ostaa kirjojen muodossa myös mukaan kotiin viemisiksi. Puutarhuri on myös kirjailija, joka on kirjoittanut useita puutarhanhoitoa käsitteleviä kirjoja. Mörönperällä tehdään myös kotitekoista saippuaa. Mörönperä toimii lisäksi luovan kirjoittamisen kurssikeskuksena ja innoittavana ympäristönä sanataideopetukselle. Opetuspaketit ja suunnitellaan tilaajien toiveiden mukaan. (Komulainen 2013, 63.)

2.1.3 Jättiläisenmaa

Elämyskeskus Jättiläisenmaa Kivesvaarassa Paltamossa tarjoaa elämyksellistä majoitusta hienolla näköalalla, aitoa kotiruokaa ja kotileivonnaisia, näköalasaunapalveluja ja luonnontarkkailuun liittyviä ohjelmapalveluja. Nimi Jättiläisenmaa liittyy Oulujärveen ja Paltamoon ja tarinoihin jättiläisistä ja voimamiehistä. Tarinoissa on todellisuuspohjaa, sillä Kainuun kolme jättiä, Daniel Cajanus, Väinö Myllyrinne ja Lauri Moilanen ovat kuuluneet maailman kymmenen pisimmän miehen joukkoon. Kaikki miehet ovat olleet n. 2,5 metriä pitkiä. (<http://www.jattilaisenmaa.fi/>)

Palvelumuotoilussa on lähdetty liikkeelle paikan erityispiirteistä ja vahvuuksista. Jättiläisenmaassa se on näköala, maisema, joka muuttuu jatkuvasti näyttäen vuoroin kauneutensa ja vuoroin ankarimmat puolensa. Tuotteistuksessa on keskitytty kokouspaketteihin, ruokapalveluihin, elämysma-

joitukseen sekä luontoaktiviteetteihin. Jättiläisteema on kytketty kaikkiin tuotteisiin. Maisemamajat on ristitty Jättiläisen linnunpöntöiksi. Tarjolla on Jättipusuja, Voimamiehen piirakkaa ja Jätin huikopalaa. (Komulainen 2013, 72.)

2.1.4 Skansen

Skansen on maailman ensimmäinen ulkoilmamuseo, joka on perustettu vuonna 1891. Alue esittelee taloja, pihvoja ja puutarhoja eri puolilta Ruotsia. Skansenin tarinoista on tehty tuotteita puutarhakävelyistä koulutuksiin ja tavaroihin. Tiloja esittelevät 1800-luvun aikakaudelle tyypillisesti pukeutuneet oppaat. (Komulainen 2013, 61.)

Skansenin puutarhakohteet vaihtelevat monipuolisesti herraskartanon puutarhasta torpan maatilkkuun ja yrttitarhasta ekologiseen perhospuutarhaan. Puutarhan hoitavia terapeuttisia vaikutuksia esittelee ”Mahdollisuuksien puutarha” (Möjlighets trädgård), jossa liikunta- ja aistirajoitteiset voivat kokeilla puutarhanhoitoa. Mahdollisuuksien puutarhassa esitellään, kuinka kaikki voivat nauttia puutarhasta ja ottaa osaa puutarhahoitoon. Elvyttävyyttä lisäävät mahdollisuudet päästä osalliseksi kasvien hoitamisesta ja niiden koskettelusta sekä tilaisuus nauttia veden solinasta. (Komulainen 2013, 61.)

2.1.5 Jardin Therapeutico Vila de Florida

Barcelona on kuuluisa puistoistaan ja Antonio Gaudin arkkitehtuurista. Jardin Therapeutico Vila de Florida tarjoaa virkistävän keitaan Barcelonan ytimessä, tavallisen kerrostaloasutuksen keskellä. Melun keskelle rakennettu terapeuttinen puutarha pyrkii rauhoittamaan ja luomaan moniaistisia kokemuksia veden ja erilaisten pinnoitteiden avulla. (Komulainen 2013, 67.)

Puutarhaa suojaa monikerroksinen, eri kasvilajeista istutettu pensasaidanne, joka vaimentaa autojen ääniä. Puutarhan keskellä on matala kahluuallas. Pergolat ja rauhaisa metsäpuutarha suovat varjoisia paikkoja. Puutarhassa on huomioitu esteetön liikkuminen. Puiden latvuston suhina synnyttää elvyttävän äänimaailman. Eri puulajien latvusarkkitehtuurit luovat vaihtelua sen mukaan, miten ne siivilöivät valoa maanpintaan. (Komulainen 2013, 67.)

Jalkojen tuntoaistimuksia siivittää polku, jonka pintamateriaali vaihtelee. Toisaalla on puuhaketta ja kivilaattaa, toisaalla taas puunrunko, hiekkaa ja pikkukiviä. Kulkemista poluilla ohjaa teräskaide, josta voi ottaa tukea. Kävelijät heittävät kengät pois ja astuvat paljain jaloin kaarnan päälle. Kaarnan rasahtelu muistuttaa metsän ääntä ja virittää tuntoaistimuksia varpaille. Veden huuhtomat pikkukivet houkuttavat koskettamaan ja ihailemaan niiden muotoja. Polun vieressä matala puunrunko houkuttelee tasapainoiluun. Tietotaulussa on kuvattu ihmisen jalkapohja ja sen vyöhyketerapeuttiset pisteet. Paikan lähetyvillä on myös vesipiste, jossa jalat ja kädet voi huuhtoa. (Komulainen 2013, 67.)

2.2 Maaseutumaisema

Kulttuurimaisemaksi kutsutaan maisemaa, jossa ihmisen toiminnan tuloksena syntyneet elementit ovat hallitsevia. Kulttuurimaisema on dynaaminen, alati muuttuva kokonaisuus, joka on syntynyt luonnon ja ihmisen yhteistoiminnan tuloksena. Kulttuurimaisemien vastakohtana pidetään usein luonnonmaisemaa, jonka muotoutumiseen ovat pääasiassa vaikuttaneet luonnon omat prosessit. Suomessa lähes kaikki maisemat ovat kuitenkin kulttuurimaisemia, sillä ihmisen toiminta on levinnyt jo lähes kaikkialle. Luonnonmaisemina voidaan kuitenkin pitää esimerkiksi metsiä, soita, jokia ja järviä, joissa ihmisen toimintaa on vaikeampi havaita. Ihmisen toiminta näkyy toki niissäkin eikä rajaa kulttuurimaiseman ja luonnonmaiseman välillä ole tarpeen tehdä, sillä se on kuin veteen piirretty viiva. Kulttuurimaisemat muodostavat yhdessä rakennusperinnön ja muinaisjäännösten kanssa kulttuuriympäristön. Nämä kaikki yhdessä ovat osa kulttuuriperintöämme (engl. heritage). Kulttuurimaiseman käsite ei sinänsä sisällä arvovarausta. (Korjonen-Kuusipuro 14; Heikkilä 2000, 15.)

Suomalainen maaseutumaisema on tärkeä kansallinen voimavara. Siksi maaseutumaiseman kehitys kiinnostaa niin päätöksentekijöitä, suunnittelijoita, kansalaisia kuin maiseman tuottamisesta ja hoidosta käytännössä vastaavia tahoja, kuten viljelijöitä ja muita maaseudun yrittäjiä, maanomistajia sekä erilaisia järjestöjä ja yhdistyksiä. Eurooppalainen maisemayleissopimus, jonka Suomi hyväksyi joulukuussa 2005, tuo omat velvoitteensa maisemakysymysten tarkasteluun yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa. (Soini, Pouta, Kivinen & Uusitalo 2008, 3.)

Hoidettu maisema ja luonto sekä puhtaat vesistöt edistävät todistettavasti viihtyvyyttä, maaseudun vetovoimaa ja sen elinkeinoja. Maaseutumaisema on yksi niistä maaseudun kehittämisen resursseista, joissa on edelleen paljon jäsentämätöntä potentiaalia. Maisemasta huolehtimiseen tarvitaan jatkuvasti uusia, tehokkaampia järjestelmiä ja politiikkakeinoja. Maaseudun kulttuurimaisema on enimmäkseen hitaassa mutta jatkuvassa muutoksessa. Erytyypisillä maaseutualueilla muutoksen nopeus ja mittakaava vaihtelee. Vaikka maaseutumaiseman ja luonnon arvo tunnustetaan, niitä koskevaan hyödyntämiseen ja maankäyttöön liittyy myös kiistanalaisuutta ja ristiriitja. (Soini ym. 2008, 5.)

Maanviljelyselinkeino on vaikuttanut vahvasti maaseutumaisemaan. Maata on muokattu, ojitettu ja viljelty. Maisemaan voimakkaasti vaikuttava metsätalous on maaseudulla tärkeä sivuelinkeino. Maaseudun elinkeinoperustaa kuvastavat maatilojen rakennukset, navetat, kuivurit ja heinäladot. (Komulainen 2013, 30.)

Elinkeinorakenteen muutokset ovat muuttaneet maaseutua. Uudisrakentaminen tuo maaseutumiljöössä mukanaan ongelmia. Pelloille rakennetut tiiviit valmistaloryppäät ovat jo hyvin yleinen näky. Kirjassaan ”Mielen luonto, eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma” Kirsi Salonen pohtii, säilyykö maaseudullakaan enää miellyttävän ympäristön tunnusmerkit uudisrakentamisen uhatessa maaseutumaisuutta. (Salonen 2010, 41.)

Maaseudunkin yhdyskuntasuunnittelussa ja rakentamisessa olisi syytä hyödyntää ympäristöpsykologista tutkimustietoa. Tulisi huolehtia siitä, että ympäristössä säilyisi miellyttävän ympäristön tunnusmerkkejä. Niitä voidaan myös luoda. Tämä voisi tarkoittaa Salosen mukaan esimerkiksi mutkaisten kyläraitien säästämistä ja suosimista. Mutkaiset kyläraitit tuovat maisemaan muotojen pyöreyttä. Toinen keino säilyttää pyöreyttä on suosia tonttien rajaamista asuntoalueilla maastomuotojen ja luontokohteiden (esimerkiksi kivien ja puiden) mukaan. Luontokohteita tulisi myös säilyttää maisemallisista syistä, vaikka rakentaminen tiettyyn paikkaan olisikin taloudellisesti kannattavampaa. Niin ikään kirkonkylien lähiluonnossa pitää pyrkiä säilyttämään metsäisiä alueita eikä pelkästään rakentaa puistoja. (Salonen 2010, 41.)

3 HOIVAYRITTÄJYYS JA HYVINVOINTIMATKAILU MAASEUDULLA

Maaseudulle on mahdollista kehittää monipuolista hyvinvointialan palveluihin liittyvää yritystoimintaa uusien innovaatioiden ja uudenlaisten yritysjäyyden muotojen avulla. Euroopassa on noin 2000 vihreää hoivaa tarjoavaa maatilaa. Suomessakin luontolähtöisiä hoivapalveluja käytetään koko ajan enemmän. (Särkkä, Kontinen, & Sjösted toim. 2013, 34.) Väestön ikääntyminen johtaa siihen, että sosiaali- ja terveystalvvelujen tarve kasvaa. Väestön ikääntymiseen liittyen voidaan olettaa mm. dementiaan liittyvien käyttöshäiriöiden lisääntymistä. Niin ikään julkisen sektorin talouden ja kansalaisten ostovoiman muutokset luovat tarpeen tuottaa hoivapalveluja uusilla tavoilla. (Hoivayrittäjyys. agronet. nd.)

Hoito- ja hoivapalveluja tarjoavia maatiloja on Suomessa maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen mukaan noin 400. Määrä on 2000-luvulla kasvanut nopeasti ja yhä useammalla tilalla hoivapalvelut tuottavat merkittävän osan tilan tuloista. Väestön ikääntyminen tarjoaa paljon työtilaisuuksia maatilojen yhteydessä toimiville palveluyrityksille. (Hoivayrittäjyys. agronet. nd.)

”Tavarat ja palvelut eivät enää riitä”, toteavat elämystutkijat Joseph Pine II ja James H Gilmore (1999). He puhuvat postmodernien, länsimaisten yhteiskuntien tuotannon ja kulutuksen rakenteissa tapahtuneista muutoksista, joissa elämishakuisuus ja elämykset ovat tyypillisiä tekijöitä ja markkinat rakentuvat kulutuskeskeisesti ja yksilöllisesti. Ollaan eräänlaisessa muutostalouden vaiheessa, jossa kuluttajissa tapahtuvat muutokset ovat nopeita ja niitä ohjaillaan tietoisesti. Pinen ja Gilmoren (1999) mukaan elämystuotanto on taloudellisesti kannattavampaa kuin pelkkien tavaroiden ja palveluiden myyminen ihmisille. (Matala & Kelloniemi, toim. 2013, 9.)

3.1 Luonto mielipaikkana ja elvyttäjänä

Luonto on monelle paikka, joka rauhoittaa. Luontoon mennään, kun halutaan olla yksin, selvittää ajatuksia tai palautua arjen kiireistä. Ympäristöpsykologiset tutkimukset mieli- ja luontopaikoista valottavat ympäristön käyttöä psyykkisen itsesäätelyn yhtenä keinona. Elvyttävän kokemuksen sisältöä tutkivat ensimmäisinä Rachel ja Stephen Kaplan. Heidän tutkimuksensa selvittivät eräretkikokemuksia 1970-luvun alussa Michiganissa Yhdysvalloissa. Tutkimuksiin osallistujat vaelsivat sekä yksin että ryhmässä suuren erämaa-alueen läpi. Osallistujat täyttivät kyselylomakkeita ennen retkeä, heti sen jälkeen ja vielä kotiin palattuaan. Lisäksi heillä oli mukanaan päiväkirja, johon he saivat vapaasti kuvailla kokemuksiaan ja tuntemuksiaan. Tulosten perusteella elvyttävälle kokemuksille oli tyypillistä neljä seikkaa: paikassa syntyvä lumoutuminen, arkipäivästä irtautuminen, paikan tai maiseman ulottuvaisuuden ja yhtenäisyyden tuntu sekä ympäristön sopivuus itselle. (Aura, Horelli & Korpela 1997. 101-102)

liite 1 Kaplan & Kaplanin elpymisen tekijät

Mitä enemmän kokemuksessa on näitä puolia, sitä elvyttävämpi se on. Eri ympäristöjen kohtaamisessa näitä elvyttävyyden puolia virittyy eri tavoin ja eri määriä. Kun niitä on riittävästi, tarkkaavaisuuden suuntaaminen alkaa helpottua vaiheittain: ensin ajatukset alkavat selkiytyä, sen jälkeen tuntuu helpommalta keskittyä ja lopuksi tuntuu helpolta kohdata mieltä vaivaavia asioita sekä mahdollisesti pohtia oman elämänsä päämääriä ja tarkoitusta. (Aura ym. 1997. 102.)

3.2 Luontomenetelmät, luonto kuntoutumisen tukena

Luontomenetelmä on interventio, jossa luontoympäristö tai luontoelementti jossain muodossaan tuodaan tietoisesti ja tavoitteellisesti mukaan kuntoutus-, terapia-, hoito- tai ohjausprosessiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että terapia tai hoito tapahtuu luontoympäristössä tai siinä käytetään mukana luontoelementtejä. (Salonen 2010, 76.)

Luontomenetelmillä tavoitellaan yleisesti rauhallisuutta, ajan kulun hidastumista, leppoistumista ja rentoutumista. Näihin ominaisuuksiin liittyvät tasapainon arvot. Tehokkuuden arvot taas ovat luontomenetelmissä kritiikin kohteena. (Salonen 2010, 76.)

Luonto liikuttamaan –hankkeen päätösseminaarissa Kuopiossa tammi-kuussa 2015 projektipäällikkö Kati Vähäsarja Metsähallituksesta kertoi luonnon tuottamien hyvinvointivaikutusten päämekanismeista seuraavaa: hyvinvointivaikutukset voivat olla välillisiä ja välittömiä. Välilliseksi vaikutuksiksi katsotaan liikunnan terveysvaikutukset ja sosiaaliset vaikutukset. Välittömäksi hyvinvointivaikutukseksi voidaan katsoa stressin aleneminen.

Vähäsarjan mukaan liikunnan terveysvaikutukset ovat kiistattomia. Uusia tuulia tutkimuksissa edustavat näkemykset, joiden mukaan liikunta ei kumoakaan yhtäjaksoisen istumisen aiheuttamia terveysriskejä sekä näkemys,

jonka mukaan liikunnan puute lisää kuoleman riskiä yhtä merkittävästi kuin tupakointi.

Luontoympäristössä liikkumisen sosiaalisia hyötyjä ovat Vähäsarjan mukaan yksinäisyyden tunteen väheneminen, sosiaalisuuden kasvaminen, yhteenkuuluvuuden tunne sekä terveyden tasa-arvon kokeminen, jonka myönteiset vaikutukset ovat merkittävämpiä heikommassa asemassa olevilla ihmisillä.

Luonnossa liikkumisen myönteinen vaikutus näkyy Vähäsarjan mukaan verenpaineessa, sykkeessä sekä stressihormonitasossa. Stressitasoon vaikuttavat omalta osaltaan myös myönteiset psyykkiset vaikutukset kuten mielialan ja elinvoimaisuuden koheneminen, ahdistuksen ja vihamielisyyden väheneminen, itsetunnon koheneminen ja keskittymiskyvyn paraneminen. (Vähäsarja 2015, seminaariluento.)

Luontoympäristön käyttö hoitotyön tukena ei ole aivan uusi asia. Vuosikymmeniä sitten oli tapana, että esimerkiksi psykiatriset sairaalat sijoitettiin maaseutu ympäristöön ja tuberkuloosipotilaat vietiin hengittämään mäntykankaalle raitista ilmaa. Jo silloin, kun tieteellinen näyttö puuttui, hoitohenkilökunnalla oli hiljaista tietoa luontoympäristön parantavasta voimasta. Viime vuosikymmeninä mielenkiinto luonnon hyvinvointivaikutusten hyödyntämiseen on herännyt uudelleen. (Salovuori 2014, 8.)

Viherympäristöt alentavat tehokkaasti stressiä ja auttavat keskittymään ja rauhoittumaan. Hoitopaikkojen yhteydessä olevat viherympäristöt tarjoavat usein myös kipeästi kaivattuja hetkiä yksityisyyteen, rentoutumiseen ja voimavarojen keräämiseen. Luontoon liittyvällä toiminnallisuudella voidaan vaikuttaa moneen asiaan. Sitä kautta saadaan laitospelämään tuulahdus normaalin elämän tunnetta, voidaan harjoitella motoriikkaa ja parantaa fyysistä kuntoa ja vastustuskykyä. Toiminnallisuuden kautta saadut onnistumisen ja uuden oppimisen kokemukset vahvistavat itseluottamusta ja yhdessä tekeminen ja työhön osallistuminen tarjoavat osallisuuden mahdollisuuksia. (Salovuori 2014, 8.)

Monet luontoaktiviteetit, kuten kosketus eläimiin, tuovat positiivisia emootioita ja antavat mahdollisuuden tunteiden ilmaisuun, iloon ja hellyyden osoittamiseen. Kokemuksellisuus houkuttelee liikkeelle ja saa muuten passiiviset asiakkaat aktivoitumaan. Aistikokemukset palauttavat muistoja ja synnyttävät vuoropuhelua. Luontoympäristössä tapahtuva rauhoittuminen mahdollistaa myös omien elämänskysymysten pohtimisen, mitä tutkijat kutsuvat pehmeän lumoutumisen tunteeksi. (Salovuori 2014, 8-9.)

Manna ry:llä on erinomaiset mahdollisuudet toteuttaa luontomenetelmiä sekä vanhusten että lasten hoidossa. Mannan tiloissa olevan kotieläinpihan eläimet laiduntavat pihan laitumilla ja eläimet ovat helposti nähtävissä. Hoidossa oleville vanhuksille on helppoa luoda mahdollisuus päästä alueen lampaiden, hevosten, kanojen ja possujen kanssa kosketuksiin. Lasten päiväkotitoiminnassa on eläinten osuus jo huomioitu. Omin jaloin liikkuvien lasten pääsy eläinten luo on helpompaa kuin vanhusten, joiden liikkumisessa voi olla hankaluuksia. Eläinten osuutta ydintoimintojen osana

voi kasvattaa järjestämällä esimerkiksi eläinleirejä erityisvilkkaille lapsille tai muille erityisryhmille.

3.3 Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut, Green Care

Green care –toiminnasta käytetään lukuisia eri nimityksiä eri puolilla Eurooppaa. Käsitteiden sisällöt ovat myös erilaisia. Yleisesti käytettyjä nimityksiä ovat muun muassa: Farming for Health, Social Farming ja toimintaa harjoittavien tilojen mukaan Care Farms. Green care –toiminta voidaan jakaa kolmeen eri suuntaukseen. Ensimmäisessä suuntauksessa kuntouttava toiminta sijoittuu maatilalle, jossa maatilan eri resursseja, muun muassa maataloustyötä, eläinten hoitoa, luonnossa liikkumista ja muita vastaavia aktiviteetteja, käytetään monipuolisesti potilaiden kuntouttamiseen. Eniten Green Care –toimintaa harjoittavia maatiloja on ollut Norjassa, jossa koulujen ja lähimaatilojen välistä yhteistyötä on kehitetty jo pitkään. Toiminta on siellä vakiintunutta. Myös Hollanti on yksi alan kansainvälisistä edelläkävijöistä ja siellä on panostettu erityisesti hoivamaataloutta tukevien instituutioiden kehittämiseen. Kehittämistoimien ansiosta hoivapalveluja tarjoavien yritysten määrä on noussut nopeasti. (Yli-Viikari, Heikkilä, Kirveennummi, Kivinen, Partanen, Rantamäki-Lahtinen & Soini 2009, 10-11.)

Toinen Green Care –toiminnan suuntaus keskittyy terapeuttiseen toimintaan, jossa hyödynnetään kasveja, puutarhoja ja maisemaa. Puutarhaterapiaa on kehitetty etenkin Isossa-Britanniassa, Saksassa ja Itävallassa. Tämä toiminta on usein yhteydessä sairaaloihin, hoitokoteihin ja koulutukseen. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa suurin osa Green care –toiminnasta toteutetaan kolmannella sektorilla erilaisten järjestöjen ja organisaatioiden ylläpitämällä maatiloilla, kuten koulu-, vankila- ja sairaalamaatiloilla sekä terapeuttisissa yhteisöissä. (Yli-Viikari ym. 2009, 11.)

Kolmas Green Care –suuntaus hyödyntää kuntoutustyössä kotieläimiä. Kiinnostus sekä kasveihin että eläimiin perustuvaan kuntoutukseen on ollut kasvussa koko Euroopassa ja molempiin toimintamuotoihin ja niiden potentiaaliseen kasvuun on alettu kiinnittää huomiota myös varsinaisen terveydenhuollon ulkopuolella. (Yli-Viikari ym. 2009, 11.)

Luontolähtöisten hyvinvointipalveluiden toteutuminen on koko yhteiskuntaa koskeva strateginen ja poliittinen kysymys. Se kuuluu lähes jokaiselle politiikan alueelle. Perimmiltään kyse on laajemmasta kulttuurisesta muutostaasteesta. Vihreä hoiva eli Green Care -palvelut tarjoavat luonto- ja eläinavusteisia hoiva-, kuntoutus- ja hyvinvointipalveluja lapsille ja nuorille, ikäihmisille, mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä kehitysvammaisille. Palveluita ostavat kunnat ja yksityiset asiakkaat. Vihreä hoiva ja luontoliikunta ovat esimerkkejä luonnosta saatavien terveysvaikutusten tuotteistamisesta hoito- ja hoivapalveluiksi. Vihreä hyvinvointi eli Green Health -palvelut ovat luonnonläheisiä hyvinvointia lisääviä palveluja, jotka on suunnattu kaikille eli myös niille, jotka eivät ole hoivan tarpeessa. Vihreät hyvinvointipalvelut liittyvät enimmäkseen asumiseen, virkistykseen ja työympäristöihin. Moniaistisia luontokokemuksia tarjoavat kylpy-

lät tai kampaamot ja luontokoulut ovat esimerkkejä luonnosta saatavien hyvinvointivaikutusten tuotteistamisesta hyvinvointipalveluksi. (Särkkä ym. toim. 2013. 34.)

Green Caren kolme peruselementtiä ovat luonto, toiminta ja yhteisö. Näitä elementtejä eri tavoin yhdistämällä ja painottamalla syntyvät Green Care –toiminnan hyvinvointivaikutukset. Luonto on Green Care toiminnan tapahtumapaikka, kohde tai väline. Luontoa käytetään edistämään, vahvistamaan tai nopeuttamaan asetettuja tavoitteita. Luontoelementti voi sijaita maalla tai kaupungissa, ja se voi tarkoittaa niin viherkasveja kuin kokonaista metsää, puistoa, puutarhaa tai maatilaa kotieläinsuojineen. (MTT Luonto hyvinvoinnin lähteenä.)

Toiminta yhdistää ihmisen ympäristöönsä ja luo mahdollisuuden koke-
mukselle ja oppimiselle. Luonto, kuten metsä, puutarha, maatilaympäristö
eläiminen, tarjoaa virikkeelliset puitteet monenlaiseen tekemiseen ja ko-
kemiseen. Tekeminen tuottaa yleensä mielihyvää ja aktivoi. Luonnossa
toimiminen voi olla myös vähäeleistä, kuten maiseman tai eläimen ha-
vainnointia ja rauhoittumista. (MTT Luonto hyvinvoinnin lähteenä)

Yhteisö mahdollistaa osallisuuden. Vuorovaikutteisuus kiinnittää yksilön
yhteisöön ja voi tuoda hyväksynnän tunteen. Parhaassa tapauksessa yhteis-
sön tuki suojelee terveyttä ja lisää toiminnan vaikuttavuutta. Osallisuuden
tuntu Green Care –toiminnassa voi syntyä paitsi vuorovaikutuksesta ih-
misten, myös eläinten, luonnon tai tietyn paikan kanssa. (MTT Luonto hy-
vinvoinnin lähteenä)

Manna ry on sitoutunut kehittämään ja toteuttamaan Green Care toimintaa
kaikkien toimijoidensa hyväksi. Manna ry on Green Care Finland ry:n jä-
sen. Manna ry:n ruokalassa Kiveriön Kievarissa noudatetaan Green Care –
toimintatapoja ruokien raaka-aineiden valinnassa. Ruokalassa suositetaan
mahdollisuuksien mukaan kotimaisia ja lähiruokatuotteita sekä huomioi-
daan kestävä kehitys osana joka päiväistä toimintaa.

Manna ry:ssä on kokeiltu luontotaidetta osana Green Care -toimintaa.
Mannan ry:n asukkaat voivat omien kykyjensä mukaan osallistua eri työ-
vaiheisiin ja valmistaa yhteistyössä muiden osallistujien kanssa jotakin
näkyvää. Tekemisestä tekijät saavat hyvää mieltä ja tuotoksesta esteettistä
mielihyvää. Materiaalit luontotaitteeseen saadaan luonnosta. Materiaalin
hankinta on jo osaltaan kuntouttavaa, siinä saa tasapainoharjoituksen,
voimaharjoituksen, venytykset ja kurkotukset huomaamattaan työn lomas-
sa.

3.4 Puutarhaterapia

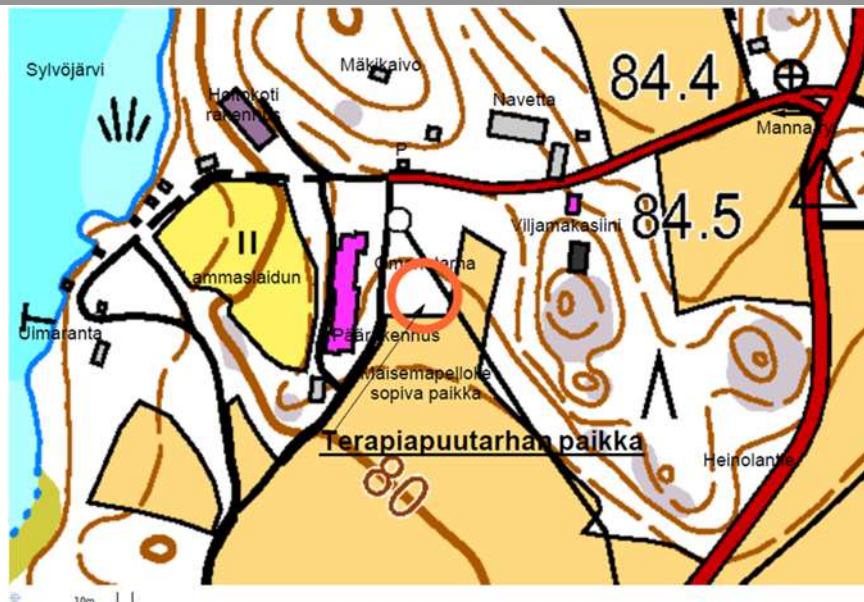
Kun kasveja ja niihin liittyvää toimintaa käytetään hoitomuotona, puhu-
taan puutarhaterapiasta. Yhdysvalloissa puutarhaterapiaa on käytetty osa-
na toimintaterapiaa ja ammatillista kuntoutusta 1950-luvulta lähtien.
Myös Englannissa puutarhanhoitoa käytetään terapeutisesti parantamaan
vammaisten, vanhusten ja eri tavoin syrjäytymisvaarassa olevien mahdol-

lisuuksia osallistua yhteisönsä elämään. Ruotsissa on lukuisia terapeuttisia puutarhoja ja monissa laitoksissa puutarhaterapia on osa toimintaterapiaa. (Rappe, Linden & Koivunen 2003, 45.)

Rappen ym. mukaan puutarhaterapian vaikutukset perustuvat kasvien passiiviseen tai aktiiviseen havainnointiin, kasveihin liittyviin toimiin ja tuloksena saatuihin tuotteisiin. Puutarhaterapiassa voidaan esimerkiksi katella kasveja tai kasvikuva, muistella kasvikuva ja keskustella niistä, tehdä suunnitelmia ja hankkia tarvikkeita, kasvattaa kasveja ja hoitaa puutarhaa, korjata satoa ja valmistaa ruokaa, käyttää kasvimateriaalia askartelussa tai vain oleskella puutarhassa. Puutarhaterapian ydin on kuitenkin elävien kasvien hoito, jota terapiassa käytetään merkityksellisenä ja palkitsevana toimintana. Terapiamuotona kasvien hoito on joustavaa; yksilölliset hoito-ohjelmat toimintakyvyltään eritasoisille henkilöille ovat helposti toteutettavissa.

Puutarhaterapiaan voi osallistua toiminnallisesti monella tasolla. Puutarhaterapiassa ei näkyvä osallistuminen ole välttämätöntä, vaan terapeuttinen ympäristö voi edistää hyvinvointia passiivisesti koettunakin. Aivot ottavat vastaan näköärsykeitä, tuoksut tuntuvat ja äänet kuuluvat tahdosta riippumatta ja voivat herättää mielikuvia. Aktiivinen ympäristön tarkkailu sisältää puolestaan lukuisia kognitiivisia toimintoja, jotka pitävät yllä psyykkistä toimintakykyä. Osallistuminen kasvien kasvatukseen ja ympäristön muokkaaminen ja hallinta vaikuttavat psyykkisen toimintakyvyn lisäksi fyysiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Mitä monipuolisemmin yksilö osallistuu puutarhaterapiaan, sitä enemmän hän siitä hyötyy. (Rappe ym. 2003,47)

Manna ry:ssä on hyvät puitteet terapeuttisen puutarhan rakentamiseen. Terapiapuutarhan avulla voidaan antaa elämyksille lisää mahdollisuuksia niin lasten kuin vanhustenkin kohdalla. Erityisesti iäkkäille asiakkaille voidaan tarjota mahdollisuus kiireettömään ja moniaistiseen osallistumiseen oman yhteisönsä osana. Aukkaille tulee luoda mahdollisuuksia osallistua toimintaan oman vointinsa ja kuntonsa mukaan. Fyysisesti parempikuntoiset voivat muodostaa oman toiminnallisen ryhmänsä ja toinen ryhmä voi toimia aistiryhmänä, joka voi havainnoida puutarhaa eri aistien avulla. Manna ry:ssä vanhuksilla on jo nyt ollut mahdollisuuksia osallistua puutarhanhoitoon. Toimintaa voidaan laajentaa ja parantaa rakentamalla erityinen terapiapuutarha-alue, jossa on kaikin tavoin huomioitu esteettömyys ja työskentely myös pyörätuolista käsin.

Kuva 1. Manna ry:n terapiapuutarhan sijainti omenatarhan vieressä

Terapeutiseksi puutarhaksi huonompikuntoisille vanhuksille riittää paikka, johon voi päästä lepäämään, rauhoittumaan ja elpymään. Pelkkä ulkona olo ja moniaistiset kokemukset voivat tuoda elpymisen tunteita. Kukkien ja kasvien haistelu ja tunnustelu sekä vaikkapa paljaiden jalkapohjien painaminen nurmikolle ja muille erilaisille pinnoille, kuten kaarnalle ja sorralle voivat toimia elvyttävinä elementteinä arjessa. Parhaimmillaan moniaistinen terapeutti puutarha motivoi huonompikuntoisiakin vanhuksia liikkumaan. Parempikuntoisille asiakkaille virkistymistä voi tuoda marjojen ja kukkien kerääminen sekä kasvien hoitaminen. Mannan terapiapuutarhaan voidaan hankkia kukkia yhdessä asiakkaiden kanssa. Puutarhaan voi mahdollisuuksien mukaan siirtää myös kasveja asiakkaiden omista puutarhoista.

3.5 Viherympäristö ja vanhusten hyvinvointi

Rappen ym. mukaan heikko terveys ei välttämättä liity vanhuuteen. Terveiden vanhusten määrä onkin kasvanut. Vanhenemismuutokset ovat yksilöllisiä ja yksilöiden välillä on suuria eroja. Jotta elämä sujuisi heikkenevästä toimintakyvystä huolimatta, vanhus pyrkii löytämään tasapainon ympäristön asettamien vaatimusten ja omien kykyjensä välillä erilaisten sopeutumis- ja korvausmekanismien avulla. Toimintakykyä voidaan tukea joko vaikuttamalla toimintakykyyn tai toimintaympäristöön. Käyttämättöminä niin henkiset kuin ruumiillisetkin taidot rapistuvat pian. Monet vanhuksat viettävät liikkumatonta elämää ja osa vanhuksista ei ulkoile ollenkaan. Onkin arvioitu, että jopa puolet vanhusten toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuisi liikunnan vähyydestä.

Viherympäristö voi tukea vanhusten hyvinvointia turvallisten liikuntamahdollisuuksien ja monipuolisten aistivirikkeiden kautta. Rappen ym. mukaan toimintakyky vaikuttaa siihen, kuinka laaja vanhusten käyttämä

toimintaympäristö on. Toimintakyvyn heiketessä lähiympäristön koko pienenee ollen lopulta vain näkymä ikkunasta tai tietoisuus pihan olemassaolosta. Vanhukset viettävät valtaosan ajastaan sisätiloissa, joten ikkunäkymät ovat heille tärkeitä tiedon lähteitä ympäristön tapahtumista. Ikkunanäkymien katselu vähentää ikävystymistä ja auttaa pysymään kiinni niin ajassa kuin paikassakin. Ikkunanäkymien tulisikin olla monipuolisia ja vaihtelevia.

Ruotsalainen toimintaterapeutti Lisbeth Hellfalk on ideoinut ja perustanut terapiapuutarhan dementiaa sairastaville laitosvanhuksille Lundissa. Entisen nurmikon tilalle tehtiin värikäs ja viihtyisä oleskelutila, jossa on helppo kulkea myös pyörätuolilla.

Piha jakautuu useaan osaan. Siellä on myös suihkulähde, jonka solina auttaa heikkonäköisiä suunnistamaan. Piha tarjoaa mahdollisuuden ulkoiluun, kasvien hoitoon ja kuntoutukseen. Kaunis ja turvallinen ympäristö innostaa potilaita ulkoilemaan aiempaa enemmän. Terapiapuutarha on helpottanut hoitajien työtä. Vanhukset ovat rauhallisempia, omaiset käyvät useammin ja viipyvät pidempään. (Jokiniemi 2003, 59)

Sinnenas trädgård, aistien puutarha, sijaitsee Tukholmassa Sabbatsbergin sairaala-alueella. Sabbatsbergissä asuu pääasiassa vanhuksia. Sinnenas trädgård on rakennettu dementiaa sairastaville vanhuksille mutta siellä järjestetään päivätoimintaa myös ympäröivän asuinalueen vanhuksille. Puutarha on lisäksi vapaasti lähialueiden asukkaiden käytössä. (Rappe ym. 2003, 126.)

Sinnenas trädgårdin ovat suunnitelleet toimintaterapeutti Yvonne Westerberg ja maisema-arkkitehti Ulf Nordfjäll. Puutarhassa vanhukset saavat aistielämyksiä ja heillä on mahdollisuuksia yhdessäoloon tai rauhalliseen mietiskelyyn. Puutarhassa houkutellaan vanhuksia löytämään itse mielenkiintoisia asioita. Muistoja herätellään kasvien ja mm. heinänniiton avulla. Ulkona sosiaalinen kanssakäyminen on erilaista kuin sisällä, roolit ovat erilaisia. Vanhuksesta voi tulla asiantuntija ja hoitajasta innokas kuuntelija. Yvonne Westerbergin tunnuslause vanhustenhoidossa on ”Elä kunnes kuolet” ja se mahdollistuu paremmin Sinnenas trädgårdissa. (Rappe ym. 2003, 126.)

Vanhusten toiminta viherympäristössä on pääosin passiivista oleilua, tarkkailua ja kävelyä. Parhaiten virikkeellinen viherympäristö edistää vanhusten hyvinvointia silloin, kun sen käyttö kuuluu jokapäiväiseen elämään. (Rappe ym. 2003, 118-119.) Manna ry:ssä vanhuksille on järjestetty mm. pihatalkoita, pihajumppia, grillausta, onkikilpailuja ja laskiaisajeluja.

3.6 Lapset viherympäristössä

Kirjassa ”Puisto, puutarha ja hyvinvointi” Taina Koivunen ja Leena Lindén kertovat, että ulkoilu-aika päiväkodissa, samoin kuin välitunnit kouluissa, voivat vaikuttaa lapsen sosiaaliseen ja tunne-elämän kehitykseen enemmän kuin aikuisten ohjauksessa sisällä vietetty aika. Ulkona lapsi voi

liikkua vapaasti mielensä mukaan, punnita taitojaan ja työstää uusia vaikutelmia. Hyvä ympäristö edistää kaikkia lapsen eri kehitysvaiheita.

Lapset ovat erittäin kiinnostuneita kasveista ja ympäristöstään ja heillä on oikeus osallistua oman ympäristönsä suunnitteluun. Kun voi itse vaikuttaa asioihin, pienikin muutos lisää yhteisöllisyyttä ja ympäristön arvostusta sekä vähentää ilkeävaltaa. Lasten osallistumisesta esimerkiksi koulujen ja leikkialueiden suunnitteluun on saatu onnistuneita tuloksia. Lapsilla on kyky suunnitella yksityiskohtia mutta he ymmärtävät myös laajempia kokonaisuuksia. (Koivunen ym. 2003, 80.)

Koululaisten oppiminen ei rajoitu vain koulutuntien muodolliseen sisältöön: suuri osa oppimisesta tapahtuu kokemuksen kautta, vuorovaikutuksessa lapsen sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Fyysinen ympäristö vaikuttaa väistämättä myös koulun ilmapiiriin ja sosiaalisiin suhteisiin. Luonnon, kasvillisuuden ja puutarhaviljelyn keinoin kouluympäristöä voidaan muovata myönteiseen suuntaan, lasten tasapainoista kehitystä, luovuutta, vastuullisuutta ja yhteistyökykyä tukevaksi. (Koivunen ym. 2003, 90.)

Kuva 2. Manna ry:n pupujen ihastelijat

Suomeen on viime vuosina perustettu useita metsässä toimivia esikouluja ja päiväkoteja. Esimerkiksi Hämeenlinnan Ahveniston harjulla syksyllä 2011 avatussa metsäesikoulussa luokkahuoneena ympäri vuoden on metsä. Tukikohtana esikoululaisilla on metsään rakennettu kota. Valtaosa asioista opitaan luonnossa tekemällä ja liikkumalla. Kaikki metsäkoulussa opettavat asiat liitetään tavalla tai toisella luontoon. Metsäesikoulujen yhtenä tavoitteena on saada netti- ja videopeliaikakauden lapset ulos ja liikkeelle. Metsäesikoulut ovat todistaneet, että Suomessa voidaan liikkua ulkona lähestulkoon aina. Lapsilla on edelleen luonnollinen liikunnanhalu, siihen pitää vain antaa mahdollisuus. Fyysisen kunnon lisäksi metsäesikouluja käyvien lasten mielikuviutus, aloitteellisuus, havainto- ja yhteistyökyky sekä sosiaaliset taidot kehittyvät hyvin. Metsäesikoulujen ideana on, että pohja hyvinvoinnille rakentuu jo lapsuudessa. (Särkkä ym. 2013. 36.)

Hyvän mielen hankkeessa nuorten mielenterveysongelmia ja syrjäytymistä ehkäistään järjestämällä nuorille metsäretkiä ja muita tapahtumia. Vuoden 2013 aikana kymmenellä paikkakunnalla partiolaisten tai eräoppaiden ohjauksessa nuoria vietiin luonto- ja retkeilypoluille. Eri toimijoiden yhteistyö arjen luontoympäristössä vahvistaa nuorten luontosuhdetta, rohkaisee ja lisää paikallisten nuorten ja aikuisten vuorovaikutusta. Hankkeen toteuttivat Metsäkeskus ja Suomen Mielenterveysseura paikallisseuroineen sekä muut yhteistyökumppanit. (Särkkä ym. 2013. 36.)

Yksi Manna ry:n ydintoiminnoista on päiväkotitoiminta. Päiväkotitoiminta sijaitsee Nastolassa ja lapset ja päiväkodin henkilökunta vierailevat säännöllisesti Manna ry:n Uudenkylän toimipisteellä. Lapset tulevat päiväretkille virkistäytymään luonnossa ja tutustumaan eläimiin.

Manna ry:ssä vierailee säännöllisesti myös nastolalaisia koululaisryhmiä. Koululaisille ja päiväkotilapsille voisi tarjota luontoretkeilyn ja eläinten tarkkailun lisäksi mahdollisuuksia esimerkiksi oman puutarhan perustamiseen. Oppilaat hoitaisivat kasveja ja korjaisivat satoa mahdollisesti yhdessä hoitokodissa asuvien vanhusten kanssa. Sukupolvien välisestä koostumisesta, yhteistyöstä ja yhdessäolosta olisi hyötyä kaikille osapuolille.

3.7 Karvaterapia, eläinavusteiset aktiviteetit

Mielenterveysongelmaisten, dementikkojen, muistihäiriöisten ja oppimisvaikeuksista kärsivien kuntouttamisessa voidaan käyttää hyväksi eläimiä ja kasveja. Näyttöä eläinten suotuisista hyvinvointivaikutuksista saadaan tutkimuksissa jatkuvasti lisää. Eläinten läsnäolo on parantanut esimerkiksi puhevaikeuksista kärsivien halvauspotilaiden puhe- ja viestintäkykyä. Hevosavusteisella terapialla voidaan auttaa ADHD - tarkkaavaisuushäiriöstä kärsivää lasta. Koulussa lapsi voi olla levoton mutta talleilla hevonen vie lapsen huomion niin kokonaan, että lapsi keskittyy siihen. (Särkkä ym. toim. 2013, 34.)

Eläinavusteisilla aktiviteeteilla (Animal Assisted Activities) tarkoitetaan esimerkiksi koiranomistajien toimesta toteutettavia eläinvierailuja hoitokoteihin. Suomessa hoitopaikoissa vierailevia koirakkoja on eri järjestöissä yhteensä yli 800. Vierailujen lisäksi koirakot voivat viedä ikääntyneitä kävelyille. (Salovuori 2014, 53,55.)

Eläinavusteinen terapia (Animal-Assisted Therapy AAT) on tavoitteellista toimintaa, jossa eläin on osa hoito- tai kuntoutusprosessia. Se voi olla luonteeltaan yksilö- tai ryhmäterapiaa ja sillä on selkeät yksilö- tai tilannekohtaiset tavoitteet ja edistymisen seuranta. Terapiaprosessi tulee dokumentoida ja arvioida. Eläimen ohjaaja on terveyden- tai sosiaalihuoltoalan tai kasvatuksen asiantuntija, jolla on alueen erityinen asiantuntijuus ja eläinavusteisen alan harjoitustutkiminto tai terapia on toteutettu tällaisen henkilön ohjauksessa. (Ikäheimo 2013, 11.)

Käytettäessä hevosia terapeuttisessa työssä puhutaan ratsastusterapiasta. Rauhoittumisen ohella eläin toimii eräänlaisena peilinä ja harjoituskump-

panina vuorovaikutustilanteissa. Hevosten kanssa työskenneltäessä vaikuttavana tekijänä on myös eläimen iso koko ja vahvuus. Ihminen, joka on sosiaalisissa tilanteissa ihmisten kanssa joutunut monesti alistaiseen asemaan, saattaa kokea erityistä tasavertaisuutta harjoitellessaan kumppanuutta 600-kiloisen eläimen kanssa. Eläimen kanssa ihminen voi kokea olevansa oma itsensä. (Salonen 2010, 81.)

Kuva 3. Mannan kesysika

Mannassa on hienot mahdollisuudet toteuttaa perinteistä karvaterapiaa esimerkiksi autististen lasten (Latvala-Sillman 2013) sekä muistisairaiden vanhusten (Salmela 2013) harjoitteissa. Ratsastusterapiaa voidaan antaa liikuntarajoitteisille ja käyttää psyykkisistä ja sosiaalisista ongelmista kärsivien hoidossa ja hoidon tukena (Törmälehto 2013). Eläinavusteinen terapia on vielä melko uutta Suomessa ja Mannassa on mahdollisuuksia eläinavusteisen terapian kehittämiseen monin eri tavoin. Vakituisten asiakkaiden, Manna ry:ssä asuvien vanhusten kanssa voidaan tehdä retkiä talille tai hevosaitauksille. Hevosten käytön lisäksi terapiaeläiminä voivat toimia Mannan kanat, lampaat ja possut. Esimerkiksi kesyn kanan vierailut vanhusten hoivaosastoilla toisivat vaihtelua ja virkistystä vanhusten arkeen.

3.8 Metsäterapia

Metsien käyttö hoitotyössä sisältää paljon erilaisia mahdollisuuksia. Jokamiehenoikeusiemme ansiosta metsien virkistyskäyttö on edullista ja tuottoisaa hyvinvoinnin edistämistä.

Lasten ja nuorten kohdalla metsät ovat usein seikkailupedagogiikan näyttämönä. Melonta, kiipeily ja aivan tavalliset asiat, kuten tulilla yöpyminen ja ruoanlaitto metsäolosuhteissa, saattavat olla suuria elämyksiä. Seikkailupedagogiikan keinojen on todettu voivan vahvistaa nuorten oppijoiden itsetuntoa ja itsetuntemusta. Toiminnan kautta opittujen asioiden on todettu soveltuvan hyvin myös erityisopetuksen oppilaille. Monille esimerkiksi varttuneimmille asiakkaille riittää pienimuotoisempi toiminta, rauhallinen

patikointi, ruokailu ja kahvihetket nuotiolla ja joidenkin pienten uusien taitojen opettelu. Sienestys, marjastus ja kalastus voivat olla osana retkeä. (Salovuori 2014,74.)

Japanissa on tutkittu metsässä kävelyn terveysvaikutuksia jo pitkään. Tutkimuksien perusteella on todettu, että metsissä kävelyllä on useita erilaisia terveysvaikutuksia. Metsäkävelyitä on tarjottu lääkärin ohjauksella ihmisille, jotka haluavat parantaa hyvinvointiaan ja terveyttään. Japanissa on muutamia metsiä, joilla on sertifioitu metsäterapia-status eli kliinisesti todettuja terveysvaikutuksia. Sertifikaatin Japanissa myöntää Forest Therapy Executive Committee. Japanissa on kahdeksan eri metsäterapiaa tarjoavaa paikkaa, joista kolmella on yhteys lääkäripalveluihin. (Vasara, Rouhiainen, Lehtinen, Saarentaus & Salmenkivi 2013, 19.)

Metsätoiminnan yhtenä vahvuutena voidaan pitää sen sopivuutta miesasiakkaille. Hyvänä esimerkkinä on Enontekiöllä kehitetty päihdeongelmaisten Mettäterapia. Eräily on perinteisesti osa miesten maailmaa ja metsäympäristössä järjestetty toiminta saattaa motivoida miehiä mukaan silloin, kun perinteiset keskustelut hoitoympäristössä eivät tunnu luontevilta. Mallia Mettäterapiaan on haettu alkuperäiskansojen parissa tehdystä päihdetyöstä. (Salovuori 2014, 74.)

Anne Korhonen ja Sari Liski-Markkanen ovat tutkimuksessaan ”Metsää ikäihmisten hyvinvoinnin lähteenä” (2013) päätyneet useisiin päätelmiin, joita voidaan hyödyntää myös Manna ry:n vanhusten hoidon kehittämisessä:

”Niille vanhuksille, jotka eivät enää itse pääse liikkumaan luonnossa voidaan tuoda sisätiloihin kuvia luonnosta, luontofilmejä ja diashow’ta – rauhalliset, pitkään samassa kohteessa viipyilevät kuvat (esim. virtaava vesi, lumisade, aallot, lintujen touhut, kasvien kehittyminen.) Mahdollisuuksien mukaan metsästä haetuista tarvikkeista voidaan tehdä askarteluja ja muita motorisia taitoja vaativia töitä (pajut, risut, tuohi, varvut, kävyt) tai vain haistella silmät kiinni ja tunnistaa, mitä mikäkin on. Metsäelementtien sisätiloihin tuominen herättää mielenkiintoa, esimerkiksi jos pöydälle laitetaan kuiva kelon oksa, oksaa käydään varmasti kokeilemassa ja tunnustelemassa. Näin voidaan palauttaa mieleen tunnekokemuksia sekä mieli- paikkoja. Kokemuksen erilaiset aistimukset, kuten oman kehon liikkeet muistikokemuksessa, maaperä jalkapohjien alla, tuulen vire kasvoilla, hyönteisten äänet, kasvien tuoksu, valo ja lämpö iholla palautuvat konkreettisesti ja elävänä myös kehollisina tuntemuksina. Ikäihmiset muistavat paljon erilaisia asioita omasta elämästään. He kertovat usein mielellään muistojaan ja kokemuksiaan ja samalla mieli virkistyy.”

Ikäihmisille paras vaihtoehto saada hyvinvointia metsästä on päästä itse ulos metsäluontoon, pois sisätiloista joko jalkaisin, rollaattorilla, pyörätuolilla tai jopa autolla kuljettaen. Ihmisiä pitäisi viedä ulos luontoon niin pitkään kuin se on heille mahdollista. Ikäihmisen täytyy antaa tuntee, että hän itse pystyy vielä liikkumaan, näkemään, kuulemaan, haistelemaan, maistelemaan, tuntemaan ja kokemaan luontoa. Kauniit luonnonmaisemat ovat omiaan virkistämään ihmistä, käynti tällaisessa luontokohteessa on elämys jo sinänsä, erityisesti mikäli sinne ei omin avuin enää pääse. Metsään pääseminen myös apuvälineiden ja avustajien kanssa on tärkeää.

Metsässä voidaan yhdessä katsella ja kuunnella sekä tarinoida omista luontokokemuksista sekä kertoa luontoon liittyvistä taruista ja uskomuksista joko keskenään tai oppaan johdolla. Jo pelkkä metsässä käveleminen edesauttaa tasapainoistuin säilymistä, sehän on ensimmäinen, joka heikenee jos kävellään ainoastaan tasaisella alustalla. Ikäihmisille sopiva turvallinen tasapainoharjoittelurata on helppo ja edullinen toteuttaa melkein minne hyvänsä, missä pinnanmuodon vaihtelut ovat vähäisiä. (Korhonen & Liski-Markkanen 2013, 29.)

Silloin kun vanhusten vieminen ulos ei ole mahdollista, voidaan käyttää apuna esimerkiksi videotekniikkaa. Voidaan mm. kuvata luontoaiheisia videoita ja näyttää niitä vanhuksille, joko yhdelle ihmiselle kerrallaan tai ryhmässä, jolloin kokemus on erilainen. Äänimaailma on tärkeässä roolissa ja videolta kuuluu esim. polun kulkijan askelten äänet, ohitettavat puiden oksat, linnut ym. Lopuksi keskustellaan ohjaajan kanssa elämyksestä; mitä ajatuksia ja tunteita tuli mieleen. Tämä idea on mahdollista toteuttaa eri vuodenaikoina sekä myös eri vuorokaudenaikoina, jolloin saadaan hyvinkin erilaisia elämyksiä. Videon sijasta idea voidaan toteuttaa myös siten, että opas lähtee ulos web-kamera otsalla ja vanhukset saavat katsoa liikkuvaa kuvaa ja antaa oppaalle ohjeita kuulokkeisiin minne mennään ja mitä näytetään. Oppaalla on myös mikrofoni, joilla pystyy kommunikoimaan asiakkaiden kanssa. Tähän voidaan yhdistää myös muiden aistien aktivointia tuoksu-, maku- ja tuntoaistimuksilla. (Korhonen & Liski-Markkanen 2013, 31.)

Yksi mahdollisuus on tuoda metsäluonto vanhusten palvelutaloihin, sairaaloihin yms. rakentamalla sisätiloihin moniaistisuutta tukeva ”metsäluontohuone”, jossa on metsän kasvillisuutta ja luonnon materiaaleja sekä tulisi. Tällaisen tilan voivat vanhukset ja mahdollisesti päiväkotilapset tai koululaiset suunnitella ja rakentaa yhdessä ohjaajan johdolla. Elämyshuone voisi olla myös siirrettävä välineistö, joka voidaan viedä eri paikkoihin. (Korhonen & Liski-Markkanen 2013, 29.)

Metsäympäristöt luovat ympärivuotisen ympäristön luonnon hyvinvointivaikutusten hyödyntämiseen. Manna ry:ssä lasten ja nuorten kohdalla niitä voidaan hyödyntää perinteisesti seikkailupedagogiikan avulla tai järjestämällä puitteet uudenlaiseen koulumetsään. Koulumetsässä metsä toimii luokkahuoneena perinteisen luokkahuoneen sijaan.

Manna ry:n asiakkaina oleville vanhuksille sekä myös lapsille metsään tai sen äärelle pääsy olisi luontevaa myös perustamalla metsäkirkko, jossa voisi pitää hiljentymishetkiä luonnon rauhan keskellä tai hakeutua sinne rauhoittumaan omin avuin. Maisemallisesti metsäkirkko voisi sijoittua korkeimmalle mäelle josta avautuvat näkymät niin järvelle kuin peltomaisemaankin. Perustettaessa kirkkoa korkealle mäelle, tulisi polkuverkoston kuntoon kiinnittää erityistä huomiota. Lisäksi näkymien avaamiseksi tarvittaisiin hallittua ja harkittua puunkaatoa näkymien kannalta oleellisista paikoista. Yhteistyötahoiksi metsäkirkon perustamiseen voisi saada paikallisia ihmisiä kyläyhdistyksestä, luonnonsuojeluyhdistyksestä sekä esimerkiksi partiolaisten aktiiveista.

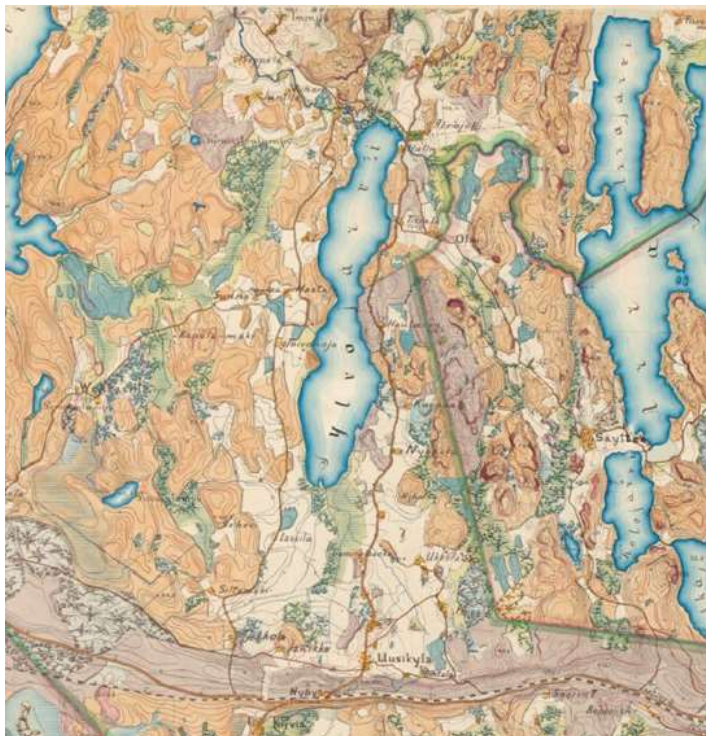
4 MAISEMAN TUOTTEISTAMINEN MANNA RY:LLE

4.1 Tausta

Aloitin Manna ry:n maiseman tuotteistamisen suunnittelun perehtymällä alueen rikkaaseen ja pitkälle ulottuvaan historiaan. Alueen eri arvojen kartoituksen jälkeen päädyin joukkoon kehitysehdotuksia ja toimenpidesuosituksia. Työn lopuksi suunnittelin Manna ry:lle tuotekortit maiseman tuotteistamisen suunnitelman tuotteeksi.

4.1.1 Alueen historiaa

Salpausselkien välinen alue Nastolan Uudessakylässä paljastui nopeasti jääkauden jälkeen veden alta ja luultavasti ensimmäiset ihmiset saapuivat sinne jään reunaa seuraten. Vanhimmat arkeologiset löydöt Nastolan Uudestakylästä ovat kiviakautisia. Pyyntikaudella tärkeät vesiliikenneyhteydet olivat Sylvöjärvellä erinomaiset. Pohjoiseen pääsi Päijänteelle ja Mäntyharjunreitille, itään väliväylää pitkin Saimaalle, länteen Nastolan vesistöä pitkin Vesijärvelle ja Salpausselän eteläpuolelta alkoivat Porvoo- ja Lanskijoen latvat, yhteydet Suomenlahdelle. (Dufva 2004)

Kuva 4. Nastola, senaatin kartta. Lähde museovirasto

Nykyasutuksen juuria tarkasteltaessa varhaisimmat asuinpaikat ovat Uusikylä Sylvöjärven eteläpäässä sekä Arrajoki pohjoispäässä. Uusikylä lienee syntynyt 1300-luvulla hallintopaikaksi sekä tukemaan valtakunnallista tieyhteyttä Hämeen- ja Viipurinlinnan välillä. Kylän perustamisesta ei ole säilynyt asiakirjoja mutta se on varmasti ollut olemassa ennen jakokunta-

laitoksen vakiinnuttamista 1400-luvun alussa. Vuonna 1539 Uudessakylässä oli yhdeksän taloa, joista kehittyi kuusi kantatila. (Dufva 2004)

Salpausselkien välissä sijaitseva Nastolan järwiseutu on maisematekijöiltään hyvin vaihtelevaa, mikä johtuu alueen syntyhistoriasta jääkauden loppuvaiheessa. Jään reuna vetäytyi ja laajeni useita kertoja, minkä jäljiltä maalajit ovat sekoittuneet pienialaisiksi kerrostumiksi ja kallioperä ruhjoutunut vaihtelevan suuntaisiksi laaksopainanteiksi ja harjanteiksi. Nastolan itäosassa leimaavaa on maisemarakenteen pohjois-eteläsuuntaisuus, josta pitkittäissuuntaiset järvet ovat näkyvin elementti. Maisemakuvassa vuorottelevat pienet, mäkiset viljelyalueet, vesistöt ja metsäiset, usein karut, erämaaluontoiset kallioselänteet. Salpausselkien lajittumisvyöhykkeen alueelta on löydetty useita kivi- ja rautakautisia muinaisjäännöksiä. Alueen vanhin ja merkittävin kyläasutus sijoittuu vyöhykkeille Lahden Koiskalasta Heinlammin kautta Pyhäntaan suunnalle sekä Nastolan Udestakylästä Immilään ja Ruuhijärvelle. Vanha ryhmäkyläasutus sijoittuu järvien tuntumaan. Nastolan järwiseudun alueella suuri osa vanhoista tielinjauksista on säilynyt mutkittelevina ja maastonmuotoja mukailevina. Alueella sijaitsevat Erstan, Seestan, Toivonojan ja Koiskalan kartanot. Immilän ja Kumian myllyt ovat yhä jäljellä vanhasta myllyperinteestä. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt Kirkonkylän kulttuurimaisema, Nastola Erstan kartano ja puisto, Nastola Seestan kartano ja kulttuurimaisema, Nastola Toivonojan kartano ja kulttuurimaisema, Nastola. (Aarrevaara, Uronen & Vuorinen, 2007, 45.)

Kuva 5. Immilän, Kumian ja Seestan myllyt sekä Toivonojan kartano. Lähde Museovirasto

Sylvöjärven länsirannalle rakennettiin Sipilän rusthollista halkaistu Toivonojan kartano 1700-luvun lopussa. Isojaossa se sai tiluksikseen lähes koko Sylvöjärven Uudenkylän puoleiset hyvinä pidetyt rantamaat. Torppia perustettiin 1700-luvun lopulla kartanoiden maille runsaasti. Uudessakylässä niitä oli enimmillään 21 kpl. 1800-luvun loppupuoliskolla torppien määrä alkoi vähentyä, koska kartanot ottivat maansa omaan viljelykseen. Kuoppala-niminen sekä kaksi Rantala-nimistä torppaa perustettiin 1790-luvulla, näiden torppien paikalla sijaitsee nykyisin Manna ry. (Dufva 2004.)

Kuva 6. Tiluskartta vuodelta 1910, jossa näkyy sammalsillantie ja eräitä torppia nykyisen mannakodin alueella. Lähde kansallisarkisto

Nastolan kunta osti Toivonojan kartanolta vuonna 1928 Kuoppalan ja Vanahan-Heikkerön tilat. Alkoi kunnalliskodin suunnittelu ja se valmistui vuonna 1935. Kunnalliskoti toimi yhteistyössä Kuoppalan tilan kanssa saaden siltä mm. elintarvikkeita. Kunnalliskotia lähellä olevalle peltoaukealle, uusille asutustiloille, pystytettiin välirauhan aikana ruotsalaisia lahjoitustaloja, joita on vielä jäljellä kahdella tilalla. Näiden talojen sijoittelussa noudatettiin samoja periaatteita, joiden mukaan torpatkin olivat asettuneet paikoilleen. Kunnalliskoti laajeni useaan otteeseen ja sen yhteydessä toimi myös B-sairaala. Kunnallinen vanhainkoti toimi vuoteen 1997, ja sen jälkeen tiloissa on jatkanut Manna ry. (Dufva 2004)

4.1.2 Sylvöjärven kulttuurimaisema-alue.

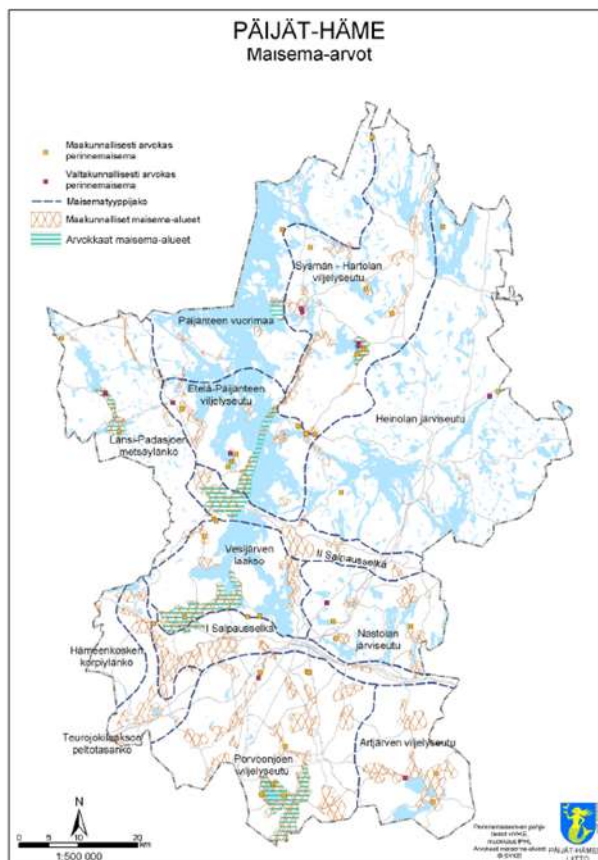
Sylvöjärvi ja Heinolantie liittävätsä yhdeksi kokonaisuudeksi viisi maakunnallisesti merkittävää kulttuurimaisema-aluetta tai rakennettua ympäristöä:

- Uudenkylän kulttuurimaiseman

- Uudenkylän entisen vaivaiskodin alueen (Sammalsillan alue)
- Toivonojan kartanon
- Immilänjoen ja Immilän Myllymäen kulttuurimaiseman
- Arrajoen kulttuurimaiseman (Meriluoto 2012)

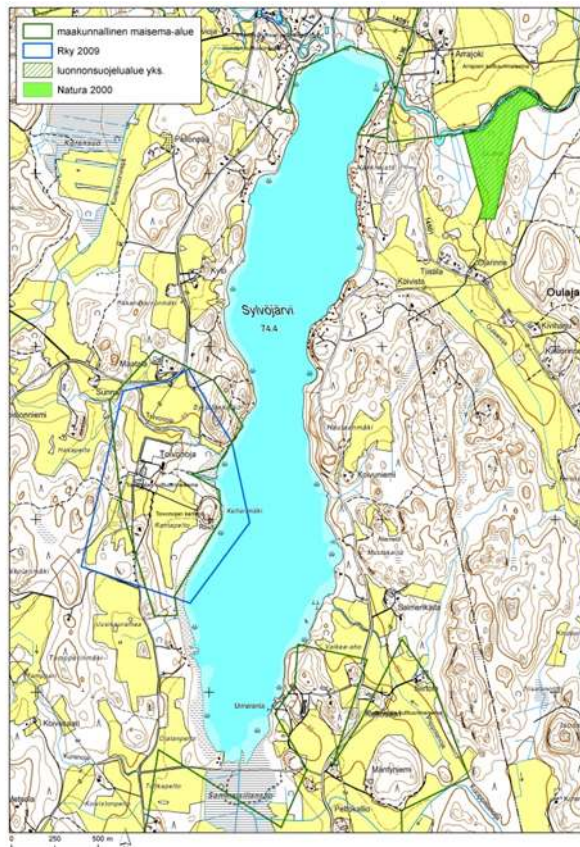
liite 2 Keskeiset käsitteet

Toivonojan ja Immilän myllyn kulttuurimaisema-alueet on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäviksi. Sylvöjärven kulttuurimaisema-alue on osa Nastolan Uudenkylän kulttuurimaisemaa. Nastolan järvisseudun maisematyyppiä edustava maisema-alue kuuluu maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden joukkoon. (Meriluoto 2008, 2.) Opinnäytetyöni tarkastelu-alue sijoittuu keskelle Uudenkylän kulttuurimaisemaa joka sisältyy Päijät-Hämeen maakuntakaavaan.

Kuva 7. Päijät-Hämeen maisema-arvot, kuva Päijät-Hämeen liitto

Manna ry:n vastakkaisella Sylvöjärven länsirannalla sijaitsee Toivonojan kartano. Toivonojan kartano on luokiteltu kuuluvaksi valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY). Toivonojan kartano on edustavimpia esimerkkejä 1800-luvun lopulla ilmenevästä, taloudelliseen noususuhdanteeseen liittyvästä kartanorakentamisesta. Nykyisenä kartanon isäntänä toimii Jorma Ollila. (Museovirasto, RKY)

Kuva 8. Kulttuurimaisema-alue, kuva Museovirasto

Sylvöjärven itäpuolelta ohittava Heinolantie on niin ikään esimerkki vanhastaan maastoon sopineesta maisematiestä. Tie noudattaa maaston kulukelpoisinta selkää mäkiä ja laaksoja kiertäen, paikoin notkeasti myötäillen. (Meriluoto 2008, 8.)

4.1.3 Sammalsilta –hanke

Sammalsilta-hankkeen suunnittelu sai alkunsa, kun useat eri tahot vuorollaan kiinnittivät huomiota Sylvöjärven eteläpuoleisessa maisemassa tapahtuneisiin negatiivisiin muutoksiin. Luonnon monimuotoisuuden vähentyminen ja vesialueen huono kunto käynnistivät hankkeen suunnittelun. Sammalsilta-hankkeessa on tehty yhteensä noin 100 hehtaarin alueelta kartoituksia kasvillisuudesta, linnustosta ja maisemasta. Näiden kartoitusten, Sylvöjärven vesistötietojen sekä historiatietojen pohjalta alueelle tehtiin hoitosuunnitelma, jonka avulla pyrittiin saamaan esiin alueelle ominaista perinnemaisemaa.

Sammalsilta-hanke käynnistyi vuonna 2002. Hankkeessa olivat mukana Manna ry, Uudenkylän kyläyhdistys ry, Uudenkylän osakaskunta, Nastolan luonnonsuojelu ry ja Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry. Hanke oli EU-hanke ja siihen saatiin EU-rahoitusta. Vuonna 2004 hankkeesta tehtiin julkaisu Sylvöjärven Sammalsilta. (Dufva 2004)

liite 3 Sammalsillan luontopolku

Kuoppalan tilan vanha päärakennus valmistui 1920-luvun lopulla. Talo on

Kuva 10. Vanha päärakennus

Nykyinen päärakennus, Nastolan vaivaiskoti / kunnalliskoti valmistui v. 1936. Kunnalliskoti perustettiin kunnalle 1928 ostetun Kuoppalan tilan maalle. Sodan aikaan (v.-36 valmistuneessa osassa) toimi sotasairaalan sisätautiosasto. Päärakennusta päästiin rakentamaan 1930-luvun puolivälissä. Siipirakennus valmistui 1960-luvun alkupuolella ja keittiösiipi 1980-luvun lopulla. Siipirakennuksessa on toiminut Nastolan terveyskeskus ja lääkäripalvelut ennen kuin nykyinen terveysasema valmistui.

Kuva 11. Nykyinen päärakennus

Entinen mielisairasosasto valmistui 1940-1950 lukujen taitteessa. Rakennus sijaitsee lähimpänä rantaa. Rakennus tunnetaan nykyisin nimellä Mannakoti 1.

Kuva 12. Mannakoti 1

Kuva 13. Talli

Tallirakennukset, viljamakasiini (v. 1928) ja sikala valmistuivat 1928-1936. Viljamakasiinissa toimii kesäaikaan pienimuotoinen luontonäyttelytila. Alueella on lisäksi matala vesitorni. (Ahola. 2004.) & (Mäkelä. 1991.)

Kuva 14. Viljamakasiini

4.2.2 Pellot

Pellot muodostavat suuren osan Manna ry:n lähimaisemasta. Pellot jakaantuvat vuokrattuihin viljapeltoihin, hevoslaitumiin, lammaslaitumiin ja perinnebiotooppiin. Peltojen säilyminen avoimina ja hoidettuina on maiseman säilymisen kannalta oleellisen tärkeää sekä vaikuttava tekijä Manna ry:n julkisuuskuvan muodostumisessa.

- Maisemapellot

Maisemapellot lisäävät vaihtelevuutta maisemaan ja sopivat hyvin myös osaksi viljelymaisemaa. Maisemapeltojen koko voi vaihdella. Niiden oikea sijainti on suunnittelussa tärkeämpi tekijä kuin suuri pinta-ala. Tärkeintä on sijoittaa maisemapellot asukkaiden ja maiseman kannalta edullisiin paikkoihin. Maisemapellot voivat tarjota ulkoilijoille monenlaista mielenkiintoista seurattavaa; kasvien kehittymistä, kasvien poimintaa ja erilaisia työnäytöksiä. (Partanen 2012, 10.)

Manna ry:ssä maisemapelto voi sijaita päärakennuksen omenatarhan vieressä. Maisemapelto on hyvä sijoittaa mahdollisimman näkyvään kohtaan siten, että se näkyy myös viereiselle Heinolantielle ja toimii mainoksena ohikulkijoille. Maisemapeltoon yleisesti istutettuja kasveja ovat erilaiset kukkivat maisemapeltokasvit kuten auringonkukat ja hunajakukat. Ruiskaunokit ja aurankukat ovat esimerkkejä vanhoista perinteisistä rikkakasveista, joita nykyisin näkee harvoin luonnonvaraisina. Kylvämällä maisemapeltoon ruiskaunokkeja ja aurankukkia voidaan tuoda Manna ry:n asiakkaina oleville vanhuksille muistoa lapsuuden maaseudusta.

Maisemapellon kasvillisuus voidaan suunnitella palvelemaan eri käyttötarkoituksia. Suunnittelemalla maisemapeltoon korkeita kasveja voidaan tehdä lapsille esimerkiksi seikkailulabyrinttejä. Helposti saavutettavat pellon reunan kasvit voivat tuoksuvina ja tuntuvina toimia moniaistisuuden näyttämönä. Liikuntarajoitteisten pääsy pellon laidalle katselemaan, kuun-

telemaan, tunnustelemaan ja haistelemaan kasveja tulee varmistaa esteettömillä ja turvallisilla kulkuväylillä.

Maisemapellon laidalla olisi hienot edellytykset kasvattaa mehiläisyhdyskuntia. Harrastuksen voi aloittaa mehiläisalan yrittäjän kanssa yhdessä tai suorittamalla mehiläistenhoitokurssin. Mehiläisissä riittäisi seurattavaa kaikille Mannan asukkaille, mehiläiset pölyttäisivät hienosti alueen omenatarhan ja tuottaisivat samalla hunajaa kaikkien iloksi.

Mehiläistarhaus on kestävä kehitys parhaimmillaan, sillä mehiläiset rikastuttavat luontoamme kerätessään mettä kukista. Ihmiset saavat tehokkaan pölytyksen tuloksena suurempia satoja puutarhoista, pelloilta ja metsistä. Viljelymaisemiemme yksipuolistuminen on vähentänyt pölyttäjähyönteisten määrää, joten mehiläisiä tarvitaan entistä enemmän, jotta lähiuontomme monimuotoisuus säilyisi. (Seppälä & Ruottinen 2003, 4,5.)

Mehiläisharrastus poikkeaa muista harrastuksista olennaisesti siinä, että se on myös tuotantotoimintaa. Yksi pesä tuottaa keskimäärin 30-50 kg hunajaa kesässä. Tarhaus on poikkeuksellinen harrastus, koska se tuo tarhaajalle enemmän tuloja kuin menoja. Pesät tuottavat paitsi hunajaa myös muita mehiläistuotteita. Siitepöly, mehiläisvaha ja propolis ovat eniten hyödynnettyjä tuotteita. (Seppälä & Ruottinen 2003, 5.)

Kuva 15. Maisemapellon ja mehiläispesien sijainti

- Laitumet

Hyvinvoivat, laiduntavat eläimet ovat tärkeä osa tuottavaa maaseutua ja elävää maaseutumaisemaa. Näkymä laitumella käyskentelevistä eläimistä tuottaa meille mielihyvää ja rauhoittaa mieltä. Maaseudulla laiduneläimet ovat melko perinteinen mutta harvinaistunut näky.

Maisemalaiduntaminen on varsin palkitsevaa toimintaa. Eläimet ovat tehokkaita mutta samalla ympäristöystävällisiä luonnon- ja maisemanhoitajia. Laiduntaminen säilyttää maisemat avoimina ja edistää luonnon monimuotoisuutta kasvien, hyönteisten, perhosten ja lintujen lisääntymisen myötä. Kaunis, hoidettu maisema on osa viihtyisää asuinympäristöä. Se ilahduttaa ohikulkijaa ja antaa hyvän kuvan alueen maaseutuyrityksistä. (Söyrinki 2007, 3.)

- Hevosten laidunalueet

Viljeltyt laitumet eli peltolaitumet ovat hyväkuntoista nurmipeltoa, jota muokataan ja hoidetaan konein. Useimmat hevoset laiduntavat peltolaitumilla. Hyvin hoidettu nurmi tuottaa tehokkaasti rehua, peltoa on helppo hoitaa sekä aidata ja hevoset ovat usein lähellä tallia. Peltolaitumilla on myös kääntöpuolensa: yksitoikkoinen ympäristö ei aina innosta hevosia liikkumaan ja luonnonarvot jäävät vähäisiksi, lisäksi kasvusto on usein yksipuolinen ja hevosilla vähän valittavia kasveja. (Partanen 2014, 11.)

Luonnonhoitopeltojen ja luonnonlaitumien luontoarvot ovat suuremmat kuin peltolaitumella. Ne tarjoavat edullista rehua ja niiden hoitokustannukset ovat matalat. Luonnonlaitumet eroavat toisistaan maaperän, kosteuden, pinnanmuotojen ja kasvillisuuden osalta. Peltolaitumella nurmea hallitsee muutama kasvilaji mutta luonnonlaitumella voi esiintyä kymmeniä ruoho- ja puuvartisia kasveja sekä niistä riippuvaisia harvinaisia perhosia ja mesipistiäisiä. (Partanen 2014, 11.)

Laidunpaineella tarkoitetaan laidunkauden aikaista eläinmäärää tiettyä pinta-alaa kohden. Laidunpainetta voi säädellä laidunkierron avulla jakamalla alue lohkoihin. Ylilaiduntaminen eli liian suuri eläintiheys ja tarkka syöttäminen hidastavat laidunruohon kasvua ja kuluttavat laidunta. Viljellyillä nurmilla nurmen talvehtiminen heikkenee ja loistartuntojen riski kasvaa, jos ruoho päästetään 6 cm:ä lyhyemmäksi. Luonnonlaitumilla ylilaiduntaminen estää kukinnan ja siementuotannon ja lisää ei-toivottujen kasvien määrää. Ylilaidunnus vähentää selvästi myös niittykasvillisuudesta riippuvaisten hyönteisten, etenkin perhosten ja mesipistiäisten määrää. Alilaiduntaminen eli liian suuri laidunala hevosmäärään nähden johtaa ruohon vanhenemiseen. (Partanen 2014, 16) Manna ry:n tiloissa toimivalla Eläinpiha elomielellä on hevosia tällä hetkellä 4 kappaletta. Hevosia alueelle mahtuisi reilusti lisää.

- Lammaslaitumet

Lampaat välttävät kosteita maita mutta tulevat toimeen vähätuottoisilla ja pienehköillä alueilla. Vesakontorjuna lampaat ovat tehokkaita. Lampaat syövät mieluiten lehtevää ja nuorta kasvustoa. Hehtaarin niitty riittää noin viidelle uuhelle karitsoineen kesälaitumeksi. Alkuperäisrodut sopivat erityisen hyvin luonnonlaitumien hoitoon. Ne ovat sopeutuneet Suomen olosuhteisiin ja ovat ravintotarpeeltaan vaatimattomampia kuin pitkälle jalostetut eläimet. (Priha 2003.) Mannassa lampaat laiduntavat perinnebiotoopilla sekä hakamaalla, joihin ne saavat lisärehua. Manna ry:n tiloissa olevalla Eläinpiha elomielellä on 7 lammasta ja 2 vuolta.

Kuva 16. Lammaslaidun pihamaan vieressä

- Perinnebiotoopit

Perinnemaisemat jaetaan kahteen pääryhmään: perinnebiotoopit ja rakennetut perinnemaisemat. Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikuttaisia luontotyyppisiä. Rakennettuja perinnemaisemia ovat muun muassa historialliset rakennukset ja rakennelmat lähiympäristöineen, varhaisen teollisuuden ja liikenteen luomat maisemat, puutarhakulttuurin luomat maisemat sekä luontaistalouden kausiasuinpaikat kuten karjamajat. (Heikkilä. 2000, 71.)

Perinnebiotoopit jaetaan puustoisiin perinnebiotooppeihin, joita ovat metsälaitumet, hakamaat, lehdesniityt ja lepikkoniityt. Toinen ryhmä perinnebiotooppeja on avoimet perinnebiotoopit, joita ovat tuoreet niityt ja kedot, joenrantaniityt, järvenrantaniityt, merenrantaniityt, tulvaniityt, suoniityt ja nummet. (Priha 2013)

Perinnebiotoopeilla useimpien luontotyyppien pinta-ala on vähentynyt yli 90 % viimeisen 50 vuoden aikana. Vaikka 1950-luvulla esimerkiksi niittyjä on ollut jäljellä yli 280 000 hehtaaria, 1990-luvun perinnemaisemaintventoinneissa löydettiin enää noin 3 700 arvokasta niittyä, hakamaata tai metsälaidunta ja niiden yhteispinta-ala oli vain noin 19 000 hehtaaria. Voimakkaan vähenemisen taustalla ovat ensisijaisesti maatalouden mutta myös muut yhteiskunnan muutokset.

Niityt, kedot ja hakamaat ovat laidunnuksen ja niiton loputtua kasvamassa umpeen. Myös pellonraivaus ja metsittäminen sekä rantaniityillä vesirakentaminen, ruoppaukset ja rehevöityminen ovat syinä perinnebiotooppien uhanalaistumiseen. Noin 90 % perinnebiotooppien luontotyypeistä on luokiteltu joko äärimmäisen tai erittäin uhanalaisiksi. (Ympäristöhallinto 2008 Perinnebiotooppien laiduntaminen)

Perinnebiotoopit ovat avoimia tai puustoisia luontotyyppisiä, joille laidunnus ja niitto ovat luoneet ihanteelliset olosuhteet valosta, lämmöstä ja avoimuudesta hyötyville kasveille ja hyönteisille. Perinnebiotooppien hoidon peruseriaatteena on poistaa kasvukauden aikana syntyvä kasvimassa

ja siihen sitoutuneet ravinteet laiduntamalla tai niittämällä. Tällöin alue ei pääse rehevöitymään eikä sille muodostu niittylajistoa tukahduttavaa karekettä. Puustoisilla perinnebiotoopeilla hoito tähtää puuston ja niittylaikkujen mosaiikkimaiseen vuorotteluun sekä etenkin kookkaiden vanhojen puuyksilöiden vaalimiseen. (Priha 2013)

Kuva 17. Mannan perinnebiotooppia ja Sammalsilta -hankkeessa rakennettua riukuaitaa

Laidunnus tulee aloittaa mahdollisuuksien mukaan kasvukauden alussa. Laidunnuksen aloittaminen varhain on erityisen tärkeää kunnostusvaiheessa olevilla perinnebiotoopeilla. Toistuva liian aikainen aloittaminen voi kuitenkin johtaa siihen, etteivät kasvit ehdi kukkia eivätkä siementää. Myöhäinen aloittamisajankohta taas heikentää hoitotulosta, sillä vanha kasvillisuus ei ole enää tarpeeksi maittavaa. Laidunnusta on hyvä jatkaa pitkälle syksyyn, jolloin niitylle jää mahdollisimman vähän kuolevaa kasvillisuutta. Hylkylaikut ja syömätön kasvillisuus voidaan tarvittaessa niittää. Niittämällä hoidettujen perinnebiotooppien jälkilaidunnus edistää monipuolisen kasvilajiston kehittymistä. (Priha 2013)

Ilman hoitoa niityt ja laidunalueet kasvavat vähitellen umpeen ja niille tyypilliset kasvit joutuvat väistymään varjoisuudesta ja ravinteisuudesta hyötyvien kasvilajien tieltä. Lopulta pensaat ja puut valtaavat hoidotta jääneen perinnebiotoopin ja sen omaleimainen lajisto häviää. (Priha 2013)

Perinnebiotooppeja on paljon erityyppisiä ja kullakin kohteella on oma käyttöhistoriansa. Näin ollen yhtä ja samaa menetelmää ei voida soveltaa kaikkien perinnebiotooppien hoitoon. Kunkin perinnebiotoopin hoito onkin aina suunniteltava erikseen ja siten, että hoito edistää parhaalla mahdollisella tavalla kohteen biologisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Hoidon suunnittelussa on otettava huomioon myös perinnebiotoopeilla esiintyvien rakenteiden kunnostus ja mahdollisten muinaismuistojen säilyttäminen. Ladot, aitat sekä kivi- ja riukuaidat ovat tärkeä osa perinnemaisemaa ja niillä on merkitystä monien jäkälä-, sammal- ja hyönteislajien elinympäristöinä. (Priha 2013)

Manna ry:n perinnebiotooppi on hakamainen, erittäin kivikkoinen lehto-alue, jota on viime vuosina raivattu. Pensaskerroksessa kasvaa runsaasti mm. tuomea, pihlajaa ja näsiää. Puuston muodostavat rauduskoivu, haapa, kuusi ja mänty.

- Mannan perinnebiotooppi ja erityisympäristötuki

Manna ry voi rekisteröitynä yhdistyksenä hakea maatalouden ympäristötukeen kuuluvaa perinnebiotooppien hoidon erityistukea pitkään laidunnetulle hakamaalle. Erityistukisopimuksen tehnyt yhdistys sitoutuu toteuttamaan laatimaansa hyväksyttyä hoitosuunnitelmaa. Rekisteröityneen yhdistyksen tulee sijaita Leader-toimintaryhmän alueella ja toimintaryhmän tulee puoltaa sopimuksen hyväksymistä, jotta sopimus voidaan tehdä. (Schulman 2007, 2).

Erityistuki maksetaan hyväksytyjen kustannusten, tulonmenetysten ja alueelta saatavan hyödyn perusteella. Tuen määrälle on asetettu enimmäismäärä, joka on enintään 450 € /ha. Pienille, 5–30 aarin kokoisille, arvokkaille perinnebiotoopeille maksetaan kiinteää tukea, joka on 200 €/kohde. Tuen maksua on haettava vuosittain. Jos hakemus myöhästyy, tukea alennetaan tai sitä ei makseta lainkaan sopimusvuonna. Maksua on haettava myös sen vuoksi, että sopimus pysyisi voimassa. Tuki maksetaan vuosittain aikaisintaan syyskuussa. (Priha 2003)

Perinnebiotoopin hoidon suunnittelu alkaa kunnostus- ja hoitotarpeen arvioinnilla ja hoidon tavoitteiden asettelulla. Arviointia varten tarvitaan tietoa alueen aiemmasta käytöstä, alueen luontoarvoista ja lajistosta sekä lajien menestymiseen vaikuttavista tekijöistä. Useimmat niittykasvit hyötyvät säännöllisestä niitosta ja laidunnuksesta mutta liian tehokas ja tasalaatuinen hoito voi olla epäedullista muulle perinnebiotoopin eliöstölle. Esimerkiksi joidenkin päiväperhosten toukat ovat riippuvaisia tietystä ravintokasvista, jonka yhtäkkinen poistaminen niiton tai laidunnuksen myötä heikentää perhoslajin elinmahdollisuuksia kyseisellä alueella. Hoitotapaa valitessa onkin hyvä miettiä, onko hoidon tavoitteena kasvillisuuden monimuotoisuuden edistäminen vai sen ohella myös kohteella mahdollisesti elävien ja harvinaisten hyönteislajien elinolojen turvaaminen. Useimmiten aluetta kannattaa hoitaa perinteiseen tapaan, varsinkin jos hoito on ollut yhtäjaksoista jo vuosikymmeniä eikä hoitotapa ole ollut aluetta rehevöittävää. (Priha 2003)

Perinnebiotooppien hoitotoimenpiteet esitetään hoitosuunnitelmassa, joka on suositeltava kaikille kohteille ja välttämätön haettaessa hoitoon maatalouden ympäristötuen erityistukea. Erityistukihakemukseen liitettävässä hoitosuunnitelmassa peruskunnostuksen toimenpiteet ja vuosittaiset hoitotoimet selitetään lohkokohtaisesti. Raivattavalta alueelta ilmoitetaan poistettavat puulajit ja pensaas. Lisäksi selitetään, miten raivaustähteet käsitellään. Ongelmakasvien, kuten ruusupensaiden, vadelman, koiranputken, sananjalan ja ohdakkeiden poistaminen voidaan mainita erikseen. Laidunnuksesta ilmoitetaan laidunnustapa ja -aika sekä laiduneläimet ja niiden määrä. Vuosittain kunnostettavien aitojen sekä uusien aitojen pituudet ilmoitetaan ja aidat merkitään suunnitelmakartalle. Kaikki toimenpiteet on

kuvailtava siten, että hoidon laatua voidaan arvioida työn aikana ja sen jälkeen. (Priha 2003)

Toimenpidelohkot rajataan suunnitelmakartalle, jonka pohjana voidaan käyttää valmista peruslohkokarttaa tai peruskartan suurennosta. Kustakin lohkoista voidaan tarpeen mukaan muodostaa pienempiä ja tarkempia toimenpidekuvioita. Hoidon toteutuksesta laaditaan vuosittainen aikataulu ja hoitotoimien kustannukset arvioidaan myös vuosittain. Kustannuksia syntyy mm. raivaamisesta, raivaustähteiden poiskuljetuksesta, niitosta, alueen aitaamisesta ja aitojen korjaamisesta sekä eläinten valvonnasta ja juoton järjestämisestä. (Priha 2003.)

Hoitotoimenpiteiden lisäksi hoitosuunnitelmassa esitetään yleispiirteinen kuvaus kohteen luonnonoloista ja tiedot kohteen aiemmasta käytöstä. Suunnitelmassa ilmoitetaan, jos kohde on luokiteltu arvokkaaksi perinne- maisemaksi tai jos se sijaitsee arvokkaalla maisema-alueella tai Natura- alueella. Samoin lisätiedot perinnebiotoopin kasvi- ja eläinlajistosta on hyvä mainita hoitosuunnitelmassa. Hoitosuunnitelmaan voi liittää selven- täviä valokuvia eri toimenpidealueista ja kohteella sijaitsevista rakenteista, kuten ladoista tai perinteisistä aidoista. (Priha 2003)

Hoitosuunnitelman voi laatia erityistuen hakija, neuvoja tai muu alan asi- antuntija. Neuvontapalveluja tarjoavat muun muassa ProAgria Maaseutu- keskusten yhteydessä toimivat Maa- ja kotitalousnaisten maisemanhoidon neuvijat. (Priha 2003)

Erityistukea haettaessa hoitosuunnitelma ja kustannusarvio toimitetaan TE-keskukseen. Hakemus ja hoitosuunnitelma arvioidaan alueellisessa ympäristökeskuksessa ja TE-keskus päättää sopimuksen solmimisesta. (Schulman 2007, 2.)

4.2.3 Metsä

Muuttuva maisema ei riipu vain rakentamisesta, maataloudesta ja maata- louspolitiikasta vaan myös metsätaloudesta ja muusta maakäytöstä. Metsät ovat suomalaisen maiseman luonteenomaisin elementti. Maatalousmaan ja rakennusperinnön lisäksi kulttuurimaisema sisältää metsänreunavyöhyk- keitä, yksittäispuita, puuryhmiä, metsäsaarekkeitä ja metsäalueita, joita hoidetaan hakkuilla, harvennuksilla, puiden hoidolla ja istuttamalla uusia puita. (Komulainen 2012, 18.)

- Alueen metsätyypit

Alueen metsät ovat pääosin mustikkatyyppin (MT) kangasmetsää. Metsälle tyypillisiä lajeja ovat mustikka, puolukka ja vanamo. Ruohoista yleisim- min esiintyy oravanmarjaa, metsätähteä, metsäalvejuurta ja metsäkortetta. Valoisimmilla paikoilla kasvaa runsaasti lillukkaa, kieloa, kangasmaitik- kaa ja sananjalkaa. Heinistä esiintyy metsälauhaa, metsäkastikkaa sekä kevätpiippoa.

Kuva 18. Järvenrannan rinnemetsää

- Metsänhoito

Kulttuurimaisemaa rajaavat metsät ovat usein maisemallisesti herkkiä. Metsän siluetin ääriviivojen katkeaminen, reunavyöhykkeen tasaväliset harvennukset, metsäsaarekkeiden nopeat muutokset peltojen keskellä tai hakkuiden ulottaminen järven rantaan herättävät usein huomiota tai vastustusta. (Komulainen 2012,19.)

Minna Komulainen kertoo kirjassaan ”Metsä maisemassa”, kuinka metsämaisemaa voidaan kehittää harvennusten ja raivauksien avulla. Harvennuksen ansiosta puiden latvuksille tulee tilaa kasvaa tuuheiksi ja näytäväiksi. Harvennuksilla saadaan aikaan lähimaiseman vaihtelua, kun koko metsää ei käsitellä samoin tavoin. Elämyksellinen metsä syntyy parhaiten paikkoihin, joissa eri-ikäiset ja -lajiset puut ja pensaat vaihtelevat. Maisema syntyy vaihtelevista tilasarjoista. (Komulainen 2012, 188.)

Manna ry:n alueen lähimaisemasta metsä muodostaa ison osan. Manna ry:n metsät, kuten muutkin maat, omistaa Nastolan kunta ja kunnan intresseissä lienee metsätulojen saaminen hakkuista. Harvennushakkuilla saadaan hyötyä myös Manna ry:n toimintaan avautuneen maiseman ansiosta. Toisaalta harvennushakkuiden tekijän tulee olla osaava tai hyvin ohjeistettu, jotta maisemallinen hyöty saadaan aikaan. Maisemanhoito ei sulje pois metsän taloudellista käyttöä, vaan sulauttaa ihmisen toiminnan tasapainoisesti maisemaan. Tärkeää on se, miten hakkuu on rajattu ympäristöönsä ja miltä jälki näyttää erityisesti teiden varsilla ja rannoilla. Maisemanhoidolla voidaan myös korostaa tai rikastuttaa maiseman ominaispiirteitä. (Hägman 2000, 95.)

- Metsän reunavyöhykkeet

Pellon ja metsän, pellon ja vesiuoman sekä pellon ja tien väliset reunavyöhykkeet sekä pellon metsä- ja niittysaarekkeet luovat monimuotoisuutta maatalousympäristöön. Reunavyöhykkeen tai metsäsaarekkeen luonteeseen vaikuttavat sen maantieteellinen sijainti, ilmansuunta, kohteen maas-

tonmuodot, alueen maaperä sekä aiempi käyttö. Reunavyöhykkeet ja saarekkeet voivat olla avoimen niittymäisiä, puoliavoimen hakamaisia tai suljettuja ja monikerroksisia. Monia reunavyöhykkeitä ja metsäsaarekkeitä on aiemmin laidunnettu. Aiemmasta laidunkäytöstä kertovat nuoremman puuston keskelle jääneet vanhat, usein vioittuneet puut, valonpuutteesta kärsivät katajat sekä siellä täällä esiintyvät avoimet niittylaikut. (Lounais-Suomen ympäristökeskus. 2007. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoitokortti.)

Puuston ja pensaiston lajirikkaus, erityisesti jalojen lehtipuiden, haavan, tuomen, pihlajan, paatsaman sekä muiden marjovien puiden ja pensaiden esiintyminen lisää reunavyöhykkeen ja metsäsaarekkeen monimuotoisuutta. Eliölajien määrä lisääntyy, jos puiden ja pensaiden väliin jää avoimempia niittylaikkuja. Erityisen hyviä elinympäristöjä ovat paahteiset, etelään, lounaaseen tai länteen viettävät, kallioisilla tai hiekkaisilla paikoilla sijaitsevat alueet, joissa usein on nähtävissä paljastakin maanpintaa. Näillä viihtyvät muun muassa monet ketokasvit ja päiväperhoset. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden laho- ja kolopuut ovat tärkeitä hyönteisten, kääpien, sammalten ja jäkälien sekä kololintujen elinympäristöjä. Reunavyöhykkeet ja pellon metsäsaarekkeet tarjoavat suojaa ja pesimäpaikkoja riistaeläimille, viljelysten ja niiden reuna-alueiden linnuille, pölyttävälle hyönteisille ja hyötykasvien tuholaisia syöville pedoille. (Lounais-Suomen ympäristökeskus. 2007. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoitokortti.)

Kuva 19. Hevoslaidun ja metsänreuna

Reunavyöhykkeillä ja metsäsaarekkeilla on usein vanhoja maatalouteen liittyviä rakennuksia, jotka ovat sekä kulttuurihistoriallisesti että maisemallisesti arvokkaita. Kiviaidat, kiviröykkiöt ja muut vanhat rakenteet luovat vaihtelevia pienympäristöjä eliöille. Kivirakenteet ovat erityisen mieluisia lämpöä vaativille hyönteisille ja matelijoille ja niiden pinnalla voi elää myös elintavoiltaan vaateliaita sammal- ja jäkälälajeja. (Lounais-Suomen ympäristökeskus. 2007. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoitokortti.)

- Metsälaidun

Metsälaitumet ovat väljiä puustoisia alueita. Niillä karja on perinteisesti laiduntanut etäällä asutuksesta. Puuston latvuspeittävyys on niin suuri, että alueet luokitellaan yleisesti metsätalouden maiksi. Edustavat metsälaitumet poikkeavat talousmetsistä siten, että niiden puusto on vaihtelevanikäistä ja aukkoista. Siellä täällä voi esiintyä pienehköjä niittymäisiä kasvillisuuslaikkuja. Metsälaitumen aluskasvillisuudessa vallitsevat normaalit metsälajit ensi sijassa metsätyypin mukaan. Niittykasvit ja muut erityiset lajit menestyvät lähinnä puuston aukko paikoissa. Metsälaitumen lajisto on muihin perinnebiotooppeihin verrattuna tavallisesti suhteellisen niukka. (Tapio, Puustoiset perinneympäristöt)

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimenpideohjelma (METSO) toteaa puustoisista perinnebiotoopeista sijainnin osalta seuraavaa: ”Pitkään laidunkäytössä ollut ympäristö, monesti avoimien niittyjen lähellä, täydentää hoidettujen avoimien perinneympäristöjen muodostamaa aluekokonaisuutta.” Manna ry:n alueella on pitkä historia eläinten laiduntamisesta. Alueen vanhat metsäiset laitumet on syytä kartoittaa ja aloittaa laidunnus mahdollisuuksien mukaan uudelleen. Vanhojen metsälaitumien ja muiden perinnebiotooppikohteiden säilyminen edellyttää niiden tunnistamista ja rajaamista. (Ympäristöministeriö 2013, 18.)

- Rantametsä

Rantametsät ovat tärkeitä vaihettumisvyöhykkeitä suljetun metsän ja vesistön välillä. Ne reunustavat avointa aluetta, joten niiden muoto ja rakenne ovat maisemassa tärkeitä. Kulttuurivaikutus on tuonut rantametsiin lehtipuut ja niiden värityksen. Lehtimetsät kasvavat nopeasti umpeen mutta harventamalla voidaan estää järvimaisemien peittyminen. (Komulainen 2012, 104.)

Maisemanhoidolla korostetaan rantametsien ominaispiirteitä, veden välkettä, näkymiä vesistöön ja näkyvyyttä. Veden äärellä on mukava oleskella ja ihmiset hakeutuvat mielellään ranta-alueille. Erilaisten näkymien vaihtelu puiden läpi suodattuvasta järvimaisemasta täyteen avaukseen on mielenkiintoisempaa kuin jatkuvasti avoin, paljastettu maisema. (Komulainen 2012, 114.)

Manna ry:n järvenranta-alueet muodostuvat varttuneesta mustikkatyypin metsästä, piha-alueen rannasta pensasvyöhykkeineen, kunnan uimarannasta sekä Sammalsuon luhdasta. Maisemallisesti arvokkaita ovat kalliot ja hahmokkaat maisemapuut mänty ja tervaleppä. Rantapensaikko on arvokasta elinympäristöä monille linnuille. Rannan talaat kertovat menneestä kulttuurista.

Kuva 20. Rantatalas

4.2.4 Sylvöjärvi

Sylvöjärvi kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen. Järven vedenpinta on nykyisin 74,4 metriä merenpinnan yläpuolella. Sylvöjärven pintaa alennettiin vuonna 1960, kun järvestä laskeva Arrajoki perattiin ja Sammalsillansuo ojitettiin. Toimenpiteiden seurauksena tulvavaikutus on pienentynyt lähes olemattomaksi ja aikaisemmin avoluhtana ollut Sammalsillansuo on kasvattanut tiheän koivikon. Tulvimisen lieventymisellä on ollut oma vaikutuksensa järven tilaan, koska luhdan kasvillisuus ei enää suodata valtaojissa virtaavia keväisiä sulamisvesiä. Järven madaltuminen on voimistanut myös rantavyöhykkeen ruovikoitumista. (Dufva 2004)

Kuva 21. Sylvöjärvi. Kuva paikkatietoikkuna

Sylvöjärven pinta-ala on 2,35 km². Järven lähivaluma-alueen pinta-ala on 52,15 km² ja koko valuma-alueen (järvi mukaan lukien) pinta-ala on 328,72 km². Suurin mitattu syvyys on n. 3,5m. Tutkimustulosten perus-

teella Sylvöjärvi on luokiteltavissa reheväksi järveksi. Järven kesäaikainen alusveden happitilanne on kuitenkin hyvä, alusvedessä ei esiinny happikatoja. Järven mataluuden takia siihen ei välttämättä synny kerrostuneisuutta. Tämän takia alusvesi voi saada happitäydennystä päällysvedestä. Päällysveden arvot taas vaihtelevat melko paljon, päällysvedessä esiintyy ajoittaista ylikyllästyneisyyttäkin. Tämä johtunee päällysveden levien tuotantotoiminnasta. (Nihtilä 2006, 45.)

Järvien yleisten käyttökelpoisuusluokitusten perusteella Sylvöjärvi voidaan luokitella joko hyväksi tai tyydyttäväksi. Pohjoispää asettuu näkösyvyysarvojen perusteella luokkaan hyvä ja eteläpää on välillä tyydyttävä. (Nihtilä 2006, 45.)

Kuva 22. Järvikorteranta

Sylvöjärven vedenlaatua on pyritty parantamaan erilaisin toimin 1990-luvulta alkaen. Rantojen laajenevaa ruovikkoa on niitetty toistuvasti usean vuoden aikana, 1990-luvulla ruovikoihin kaivettiin ns. hengityskanavia. Ne olivat sen verran leveitä, että niissä mahtui soutamaan. Järvellä on tehty useana vuonna myös hoitokalastusta. Välineinä on käytetty katiskaa, rysää ja nuottaa. Muutamina vuosina nuottausta ovat rajoittaneet järveen tehdyt petokalaistutukset. (Dufva 2004)

- Kalastus

Nastolan kalastusalueen vesissä, joihin Sylvöjärvi kuuluu, tavataan kaikkia yleisiä kalalajeja. Kalastuksen kannalta tärkeimpiä lajeja ovat kuha, siika, hauki, ahven, lahna, muikku. Muita lajeja ovat mm. järvitaimen, nieriä, toutain, made, kuore, harjus, suutari, muttu, sorva, sulkava, pasuri, salakka, kivenuoliainen ja ankerias. Monessa järvestä, kuten Sylvöjärvestäkin, on ylitieheä särkikalakanta, jota vähennetään hoitokalastuksella ja petokalaistutuksilla. (Nastolan kalastusalue käyttö- ja hoitosuunnitelma 2008 – 2018, 12.)

Sylvöjärvestä laskee Arrajoki Arrajärveen ja sen pituus on noin 4,8 km. Koko valuma-alueen vedet purkautuvat tätä jokea pitkin. Joessa on muu-

tamia koskisia alueita ja sillä on kalastuksellista arvoa. Saaliiksi on saatu mm. Putakon nieriää ja järvitaimenta. (Nastolan kalastusalue käyttö- ja hoitosuunnitelma 2008 – 2018, 12.)

Sylvöjärveen laskevan Immilänjoen pituus on 7 km ja sen vesipinta-ala on 3 ha. Joki soveltuu virtakalastuspaikaksi mutta ranta-asutus ja kalojen nousuesteenä oleva Immilän myllyalue vaikeuttavat kalataloudellista kehittämistä. Jokeen on istutettu kokeilumielessä paikallista, lämmönkestävää Putakon nieriää vuosien 1995 - 2003 aikana. (Nastolan kalastusalue käyttö- ja hoitosuunnitelma 2008 – 2018, 12.)

Manna ry:ssä voidaan parantaa mahdollisuuksia kalastukseen. Tilannetta voidaan korjata pienillä toimenpiteillä ja vähin kustannuksin. Rantapensaikon suunnitelmallisella raivauksella sekä polkujen ja kulkureittien taasaamisella luotaisiin helposti saavutettavia kalastuskohteita. Kalastuspaikkoja tulisi luoda etenkin ajatellen lapsia ja nuoria, jotka ovat aloittamassa kalastusharrastustaan. Päiväkotien ja alakoulujen lapsia voitaisiin tuoda Mannaan useammin vaikkapa ongelle, jos tiedossa olisi tuttu ja turvallinen kalastuspaikka. Kalastuspaikkoja voidaan tarjota myös ikääntyville sekä liikuntarajoitteisille kalastusharrastajille. Iäkkäämmät harrastajaryhmät tarvitsevat kalastuskohteita, jotka ovat saavutettavissa myös apuvälineillä, kuten kävelykepin, rollaattorin tai pyörätuolin avulla. Talvista pilkkiharrastusta voidaan edistää hyvinä pakkastalvina niin lasten kuin vanhempienkin aktiviteettina.

- Lintujen tarkkailu

Sylvöjärvi on ominaisuuksiltaan ja lajistoltaan hyvin tyypillinen, rehevä Etelä-Suomalainen lintujärvi. Alueen linnusto on hyvin runsaslajista. Alueella tavataan laaja kirjo kulttuuri-, metsä-, pelto- ja vesiympäristöihin sopeutunutta lintulajistoa. Yhteensä selvitysalueella havaittiin 86 lintulajia, joista neljä on luokiteltu valtakunnallisesti uhanalaisiksi ja kuusi valtakunnallisesti silmälläpidettäviksi. Sylvöjärven eteläpuolelle sijoittuva Sammalsillansuon alue on linnustollisesti erittäin arvokas kokonaisuus. Nuorehko lehtipuuvaltainen metsäalue, alueen pensaikko- ja avoluhat sekä paikoin runsas lahopuusto tarjoavat elinympäristöä mm. hyönteissyöjälinnuille. (Nastolan kunta Uudenkylän osayleiskaava, luontoselvitys, 2014, 14.)

Sekä Sylvöjärven etelä- että pohjoispää ovat kuuntelemisen arvoisia yölaulajapaikkoja. Molempien päiden rantaluhdilta saattaa kantautua luhtahuitin voimakkaiden "huit"-äänien katkeamaton ketju tai luhtakanan röhkiminen. Myös kaulushaikara voi puhallella pulloon kummassa tahansa pitkulaisten järven päädyistä. Järven eteläpään kaislikoiden erikoisuus on ruokokerttusta harvinaisempi rytikerttunen, jonka inttävä livertely alkaa kuulua toukokuun loppupuolella. Joskus laajahkosta kaislikosta on yhytetty myös rastaskerttunen. (Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys)

Sylvöjärven eteläiseen osaan Sammalsillansuolle, Manna ry:n viereen on valmistumassa lintutorni palvelemaan lintuharrastusta. Torni palvelee Päijät-Hämeen lintutieteellisen yhdistyksen lisäksi myös muita linnuista ja luonnosta kiinnostuneita. Lintujen tarkkailu voi tuoda Manna ry:n toimin-

taan lisäarvoa sekä lapsille että ikäihmisille tarjottuna. Paikallinen lintutieteellinen yhdistys voisi toimia asiantuntija-apuna linturetkillä.

- Melonta

Melonta sopii hyvin erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten harrastukseksi. Se palkitsee kohottamalla sekä henkistä että fyysistä kuntoa. Sylvöjärvellä on olemassa valmis melontareitti, jolle pääsee helposti lähtemään Manna ry:n vieressä olevalta kunnan omistamalta uimarannalta.

Melontareitistö Kymijärveltä Kymijoelle (Lahti-Nastola-Iitti) kulkee Sylvöjärven kautta: Kymijärvi - Kärkjärvi - Härhöjoki - Alvojärvi - Villähteen Kukkanen - Pikku Kukkanen - Iso Kukkanen - Salajärvi - Salajoki - Ruuhijärvi - Immilänjoki - Sylvöjärvi - Arrajoki - Arrajärvi – Kymijoki (Nastola, vesiretkeilykartta)

liite 4 Vesiretkeilykartta

4.3 Tuotteistamisprojekti

Manna ry:ssä maiseman tuotteistamisella tavoitellaan lisäarvoa yrityksen ydintoiminnoille. Lisäarvo voi olla taloudellista tai esimerkiksi tunnettuutta lisäävää. Tuotteistamisen avulla asiakkaalle luodaan kuva mahdollisuuksista ja tarjottavat palvelut konkretisoituvat jo mainostusvaiheessa. Myyntivaiheessa asiakkaalle on helpompi perustella tuotteen hintaa, kun tuotteistamisesta on tehty selkeä suunnitelma. Manna ry:n maiseman tuotteistamisen tuloksena syntyneet tuotekortit antavat selvän kuvan tarjottavista uusista palveluista.

Paikkaan tai kohteeseen saapuva asiakas ei välttämättä tiedä, mitä kaikkea kohde tarjoaa, jos paikasta ei nouse esiin mitään kiinnostavaa tuotetta. Aina paikallisetkaan eivät tiedä oman alueensa maisemasta, nähtävyyksistä, luonnosta tai kulttuurihistoriasta. Tarvitaan maisemanlukulasit: kiinnostusta huomata maisemasta sen oleelliset tarinat ja kohteet, joita esitellä asiakkaalle. Palveluiden tarjonta tuodaan asiakkaan saataville jo ennen matkaa ja paikan päällä. (Komulainen 2013, 30.)

Tuotteistamisprojektissa mietitään palvelun laatua ja sisältöä sekä pyritään minimoimaan virheiden mahdollisuus. Vetovoimatekijöiden avulla pyritään keksimään muista vastaavia palveluita tarjoavista poikkeavia palveluja. Henkilökunnan sitouttaminen asiaan voi olla joskus haastavaakin, asiasta pitäisi saada tehtyä ”meidän yhteinen juttu” koskien koko henkilökuntaa. Myös yhteistyökumppaneiden sitouttaminen tuotteistamiseen on tärkeää. Kun sopiva tuote on kehitetty, sitä tulee edelleen viimeistellä ja parantaa esimerkiksi asiakkaiden palautteen pohjalta.

Maiseman tuotteistamisen aluksi tulee miettiä asiakasta; kuka hän on, mitä hän odottaa ja miten asiakkaan odotuksiin voidaan vastata? Tämän jälkeen voidaan aloittaa markkinoinnin suunnittelu; miten tavoitamme asiakkaan ja kuinka onnistumme puhuttelemaan häntä?

Asiakkaan määrityksen jälkeen tulee keskittyä yrityksen visioon ja tavoitteisiin. Millainen Manna ry on vuonna 2018? Manna ry:n visiona voisi olla tavoitteellinen, haastava, konkreettinen ja kiinnostava hoivapalveluja tuottava yritys, jolle luonto ja maisemapalvelut ovat kiinteä osa ydinosaa. Maiseman tuotteistamisella on luotu edellytykset elämyksien tuottamiselle.

Manna ry:n maiseman identiteetti on sekä harrastamista palveleva että rauhoittumisen tunnetta tukeva. Paikan kokemuksellisenä vahvuutena on monimuotoisen luonnon läheisyys. Alueen maisema on rakenteeltaan monipuolista maalaismaisemaa. Alue on hyvin jäsentynyttä mutta osittainen hoitamattomuus antaa sille hieman sekavan luonteen. Alue kaipaa selkeytystä siistimällä epämääräisen oloisia paikkoja, hävittämättä kuitenkaan alueen monimuotoista ilmettä. Alueella jatkuvan yritystoiminnan kehittämiseksi tie ja polkuverkoston kunnostaminen on ensiarvoisen tärkeää.

Ympäröivän kulttuurimaiseman ja luonnon ansiosta Manna ry:llä on mahdollisuus erottua muista vastaavaa liiketoimintaa harjoittavista yrityksistä. Vahvistamalla paikan imagoa uudenaikaisena, laadukkaana luontopalveluja apunaan käyttävänä yrityksenä, voidaan paikalle luoda uudistunut imago, joka edistää Manna ry:n liiketoimintaa ja nostaa yritysidean ajan hengen mukaiseksi.

4.4 Maiseman toimintakartta

Maisemapalvelun tuotteistamisessa lähdetään liikkeelle siitä, että tunnistetaan mahdollisuudet ja resurssit, joita asiakkaalle voidaan tarjota. Aloitetaan kartoittamalla ympäristön mahdollisuudet lisäarvojen tuottamisen välineinä. Sen jälkeen yritys punnitsee omat mahdollisuutensa palvelujen tuottajana.

Maiseman toimintakartta auttaa kokemuksellisuuden luomisessa kohteeseen. Mysteeri, ympäristön luettavuus, vaihtelu ja yhtenäisyys voidaan ottaa huomioon yrityksen toimintojen suunnittelussa jakamalla kohde osaluueiksi, joista jokaisella on oma painotuksensa. Osa alueista kutsuu rauhoittumaan ja osa alueista on nautiskelun aluetta. Jokin alue voi selkeästi olla tarkoitettu toimintaan. Osien jäsentämisessä auttaa toimintakartta, jossa kartoitetaan asiakkaan mahdollisia reittejä, näkymiä, tilan rajausta sekä suunnitellaan toimintojen sijoittamista. (Komulainen 2013, 39.)

Karttaan voidaan rajata, mitä alueita halutaan korostaa maisemanhoidolla. Kartta kertoo sen, mitkä elementit nostetaan esille. Komulaisen mukaan yksi maiseman suurimmista hyvinvointivaikutuksista perustuu sen luomaan rauhoittumisen ja levon tuntuun. Yrityksen maisemaan voidaan rajata rauhoittumisen paikat, joissa levon tunnelma ja luonnon mysteeri korostuvat. Maisema voi myös elvyttää antamalla jotain syvällistä ajateltavaa. (Komulainen 2013, 39.)

Nautiskelun alueet ovat paikkoja, joissa vastakohtaisuuksilla eli paradokseilla ja niiden korostamisella saadaan virkistyselämyksiä ja arjesta irro-

tautumisen tunteita. Näköalapaikoilla voi havaita maiseman koko kontekstin ja sen, missä prosessit tapahtuvat. Toiminnallisilla alueilla tilan rytmi syntyy elementtien välimatkan kautta. Liikkumista ohjaavia elementtejä ovat portit, väylät ja reitit. (Komulainen 2013, 39).

Manna ry:n toimintakartassa arvioidaan yrityksen maisema-alueita kävijän näkökulmasta: suunnistettavuutta, selkeyttä, monimuotoisuuden elementtejä, näkymiä ja kiintopisteitä. Lisäksi arvioidaan kohteita, joista löytyy lepäämiseen, elpymiseen tai seikkailuun houkuttelevia paikkoja.

Kuva 23. Maiseman toimintakartta

4.5 Alueen arvot ja toimenpidesuosituksat

1. Sisääntuloportti, sisääntulo alueelle Heinolantieltä

Arvot: Paikan tunnettuuden ja näkyvyyden kannalta ensiarvoisen tärkeä kohta. Osa ensivaikutelman muodostusta.

Toimenpidesuosituksat: Kohteen selkeytys puustoa ja pensaita raivaamalla. Paikalle tarpeeksi suuri, selkeä ja tyyliin sopiva opastetaulu. Bussipysäkin siistinä pito, bussipysäkin rakenteiden maalaaminen jatkossa poikkeavalla tavalla, ajatuksena ”vaihtuva taidenäyttely”. Keskelle jäävän heinittyneen alueen istuttaminen tai kylväminen kasveilla positiivista huomiota herättäväksi.

2. Reunametsävyöhyke, näkyy Heinolantielle

Arvot: Maisemalliset arvot, arvot monimuotoisuuden kannalta sekä osa ensivaikutelman muodostusta.

Toimenpidesuosituksset: Alueen kaikkien reunametsien hoito aiemmin tekstissä esitettyyn tapaan nostamalla esiin yksittäisiä hyvin kehittyneitä maisemapuita sekä harventamalla puustoa vaihtelevalla intensiteetillä.

3. Pihamaalle saapuminen

Arvot: Navetan alue, makasiini ja vanha rakennus, hevoslaitumet. Lasten oppimisympäristö. Osa ensivaikutelman muodostusta.

Toimenpidesuosituksset: Navetan alueen siistinä pitäminen, eläimistä ja makasiinista kertovat kestävät, selkeät ja tyyliin sopivat opastetaulut. Makasiinin ja vanhan rakennuksen ”esiin kaivaminen” puiden ja pensaiden sisältä. Makasiinin kesäkahvilan toteutuessa terassin rakentaminen. Vanhan rakennuksen edustan metsän ja pensaiden reilu harventaminen näkymien avaamiseksi ja talon esiintuomiseksi. Hevoslaitumen huonokuntoisten puiden kaato ja hyväkuntoisten puiden runkojen suojaaminen.

4. Parkkialue

Arvot: Parkkipaikka

Toimenpidesuosituksset: Iso ja selkeä karttaopaste alueesta parkkipaikan läheisyyteen. Parkkipaikan laajennus tarvittaessa etelään päin yhden autotien verran.

5. Päärakennuksen ympäristö

Arvot: Keskeinen sijainti, omenatarha

Toimenpidesuosituksset: Päärakennuksen edustalle selkeät opasteet. Omenatarhan viereen kuusialtojen rajaamaan kulmaan terapia/hiljaisuuden/moniaistisuuden puutarha. Pieni ja intiimi alue, jossa suihkulähde sekä päällystetyt kulkuväylät mahdollistamaan kulun myös pyörätuolilla. Terapiapuutarhassa selkeästi korotetut istutuslaatikot, joiden kasveja pystyy hoitamaan myös pyörätuolista käsin. Päärakennuksesta Heinolantielle päin maisemapelto, johon kylvetään värikkäitä ja tuoksuvia kukkia palvelemaan moniaistisuutta.

6. Lammaslaidun

Arvot: Lampaiden laidunnus, perinnebiotooppi, mahdolliset järvinäkymät, lasten oppimisympäristö.

Toimenpidesuosituksset: Lampaista, laidunnuksesta ja perinnebiotoopeista kertovat opastetaulut. Pensaiden raivaus ja näkymien avaus järvelle päin. Pensaiden raivauksesta kerppuja lampaille talveksi.

7. Metsä

Arvot: Varttunut komea metsä, korkeusvaihtelu, vanha kaivo, lasten leikki ja oppiminen

Toimenpidesuositukset: Metsän harvennus. Mäen laelle näköalapaikka, avataan näkymät järvelle poistamalla puita näkymän kannalta harkituista kohdista. Metsäkirkon perustaminen luonnonmateriaaleista.

8. Järvenranta ja laituri

Arvot: Näkymät järvelle, talaat, laituri, kunnan matonpesupaikka

Toimenpidesuositukset: Pensaikon raivaus rannasta näkymien avaamiseksi. Pensaaita ja puita raivataan ryhmitellen jäljelle jätettävät puut ja pensaat, tasavälistä raivausta ja täyttä avoimuutta vältellään. Laiturin korjaus ja polku laiturille kuntoon siten, että siinä pärjää myös pyörätuolilla. Rakennetaan tarpeeksi iso ja turvakaiteilla varustettu laituri, joka mahdollistaa myös pyörätuolista onkimisen ja esimerkiksi lintujen tarkkailun. Vesikasvillisuuden niitto. Kehitellään matonpesuun ja matonpesupaikkaan liittyviä tempauksia tai tapahtumia. Talas-aiheinen opastaulu.

Kuva 24. Toimenpiteiden kohdekartta

4.6 Tuotekortit

Maiseman tuotteistamisesta tehdään tuotekortti ja palvelukuvaus. Tuotteistamisessa on tärkeää muun muassa: palvelun eri vaiheiden määrittely ja vaiheistaminen, huolellinen hinnoittelu, palvelutuotteen myyntipotentiaalin arviointi asiantuntijatiimissä, jossa mukana ovat tärkeimmät verkostokumppanit, tuotetestaus sekä tuotteen / palvelun jatkuva kehittäminen. (Komulainen 2013. 51.)

Palvelukuvauksen avulla maisemasta luodaan kokonaisvaltainen palvelukokemus, jossa asiakkaan tarpeiden pohjalta optimoidaan yrityksen palveluprosessi, työtavat, tilat, vuorovaikutus ja häivytetään palvelua häiritsevät

asiat. Palvelusta voidaan kirjoittaa palvelukuvaus, *blueprint*. Siihen on kuvattu asiakkaalle näkyvät ja näkymättömät osat. Palvelukuvauksen avulla eri vaiheiden vakiointi ja hinnoittelu on helpompaa. (Komulainen. 2013. 51.)

Tuotekortissa palvelusta tehdään mainosjulistte, jossa vastataan kysymyksiin mitä, kenelle ja miten. Metsähallituksen luontopalveluiden Kolin asiakaspalvelupäivien 2011 Tuotekorttipajassa kehitettiin tuotekorttiseloste, jossa todettiin seuraavaa: tuotekortista tulee näkyä tuotteen nimi, toteutusajankohta, kesto, tarkka sisältö eli lyhyesti mitä tuote sisältää ja mitä asiakas saa ostaessaan tuotteen, voimassaolo, hinta, minimi- ja maksimiryhmä koko, mitä hinta sisältää, mitä saa lisämaksusta, lisätiedot, kohde-ryhmä ja lopuksi yrityksen yhteystiedot. (Metsähallituksen asiakaspalvelupäivät. 2011)

**HEIKKI VESIHEIKIN
LOMAKOTI
5-10 VUOTIAILLE LAPSILLE**

Lomakoti järjestetään kesän 2015 aikana viikoittain viikosta 23 alkaen.
Viikon pituisen leirin hinta on 300 € / hlö
Ilmoittautumiset 1.5.2015 mennessä
Ryhmäkoko min. 10, max 20 hlöä
Sopii myös liikuntarajoitteisille

Manna ry
Heinolan tie 506-508
16100 Uusikylä
puh. 03-7811 507, 0400 877 069

- Lomakoti on avoinna koulujen loma-aikoina
- Lomakodin jokapäiväisessä ohjelmassa on luonnossa liikkumista, lintubongausta, askartelua luonnonmateriaaleista, seikkailurata, kalastusta, maatilaeläimiin tutustumista ja hoitamista, karvaterapiaa.
- Lomakodissa lapsille tarjotaan lounasja välipala

Kuva 25. Tuotekortti 1

**PUUTARHATERAPIAA
IKÄIHMISSILLE**

Puutarhaterapiaa ikäihmisille kesän 2015
kurssit järjestetään 23.7. ja 30.7.

Ilmoittautuminen 1.7.2015 mennessä

Sopii myös liikuntarajoitteisille

Hinta 60 €/hiö

Manna ry
Heinolantie 306-308
16100 Uusikyliä
puh. 03-7811 507, 0400 877 069

- Puutarhan suunnittelua ja hoitoa, aistimatkoja, puiden halailua, perinnekasveja
- Hintaan kuuluva lounas syödään ulkona ja salaatti tai jälkiruoka valmistetaan puutarhan antimista

Kuva 26. Tuotekortti 2

**Ikäihmisten luontoretket
nuoremmille sekä
iäkkäämmille vanhuksille**

Luontoretkellä tutustutaan asiantuntijoiden avulla alueen luontopolkuihin, linnustoon, kasvillisuuteen ja perinnebiotooppiin ja sen maisemanhoitoon, lampsiin

Kurssit on mahdollisuus järjestää 2015
keväästä syksyyn kysynnän mukaan

Oma reitti myös liikuntarajoitteisille

Päiväretkien hinta on 60 €/hiö
Hintaan sisältyy lounas ja kahvi maastossa

Manna ry
Heinolantie 306-308
16100 Uusikyliä
puh. 03-7811 507, 0400 877 069

Kuva 27. Tuotekortti 3

5 POHDINTAA

Maaseudun elinvoimaisuuden ja maaseutumaisemien säilymisen kannalta on oleellista säilyttää ja lisätä maaseudulla tapahtuvaa yritystoimintaa. Manna ry:llä on hyvät mahdollisuudet toimia edelläkävijän ominaisuudessa luontomenetelmiä ydintoimintojensa tukena käyttävänä yrityksenä. Tulevaisuuden haasteet väestön ikääntymisen ja muiden valtakunnallisten haasteiden suhteen luovat Manna ry:lle mahdollisuuksia.

Maiseman tuotteistamisen suunnittelulla aikaan saadut kehitysehdotukset vaativat resursseja, sekä rahaa että tekijöitä. Yhteistyökumppanit ja toimivat verkostot näyttelevät myös tärkeää roolia. Alueen kehittämiseksi on ensiarvoisen tärkeää saada kohteen perustoimintoihin, kuten alueella liikumiseen liittyvät asiat hyvin tarkoituksen mukaisiksi. Alueen tie- ja polkuverkostot tulee kehittää niin toimiviksi, ettei kenenkään turvallisuus vaarannu. Rahaakin enemmän toteuttaminen vaatii työtä ja näkemyksen ja innostuksen omaavia tekijöitä. Alueen ympäristön sekä yrityksen liikeidean tulee olla sopusoinnussa keskenään.

Manna ry:n alueen luonnon omaleimaisuuden säilyttäminen sekä toisaalta monimuotoisuuden lisääminen ovat tärkeitä seikkoja ympäristöä kehitettäessä. Aluetta ei saa myöskään ns. hoitaa pilalle. Paikan ja maiseman tulee liittyä toisiinsa siten, että ympäristöstä muodostuu yhtenäinen eikä sekava vaikutelma. Alueen hoito tulee tehdä hallitusti mutta kuitenkin siten, että hoitamattomuuden tunnetta ei pääsisi syntymään.

Manna ry:n aluetta kehittämällä on mahdollista saada aikaan luonnonmenetelmiä apunaan käyttävä, moderneja palveluja tarjoava uudistunut yritys. Kehittämisen myötä tulevaisuuden Manna ry:n vahvistaa osaamistaan hoivayrittäjänä, palvelujen tarjoajana sekä työnantajana.

LÄHTEET

Ahola, T. 2004. Kuuden kunnan rakennuskulttuuri 2002-2004. Janakkala, Kalvola, Kärkölä, Loppi, Nastola, Renko. Hämeen ympäristökeskus. Euroopan aluekehitysrahasto. Rakennustietokanta.

Dufva, S. Sylvöjärven Sammalsilta –Uudenkylän luontoa. 2004.

Euroopan maseudun kehittämisen maatalousrahasto, ELY-keskus, MTT, THL, Keski-Pohjanmaan koulutuskeskus, Helsingin yliopisto. Luonto hyvinvoinnin lähteenä. nd. Forssa print.

Heikkilä, T. Suomalainen kulttuurimaisema. 2000. Sulkava. Finnreklama oy.

Heiskanen, P. Kasvuko Oy. Palvelujen tuotteistaminen - luennot HAMK:ssa 11.3. 2014

Hoivayrittäjyys.Agronet.Viitattu 14.2.2015.
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/agronet/Yritys/Toimialatietoa/Hoivayrittajyys>

Perinnebiotoopit 2008. viitattu 10.1.2015.
<http://www.ymparisto.fi/fiFI/Luonto/Luontotyyppit/Luontotyyppiryhmat/Perinnebiotoopit>

Ikäheimo, K. toim. 2013. Karvaterapiaa - Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.

Jokiniemi, J. 2003. Moniaistisuus luo tasa-arvoa, Viherympäristö 2/03 59-61

Koivunen, T. Teoksessa Rappe, E., Linden, L., Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 68-80.

Komulainen, M. 2012. Metsä maisemassa. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Komulainen, M. 2013. Maiseman tarina. Vaasa: Painopaikka fram.

Latvala-Sillman, P. 2013. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim) Karvaterapiaa, eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki. Yliopistopaino, 202-211.

Luonto hyvinvoinnin lähteenä –Suomalainen Green Care –esite. nd. Voimaa –hanke. Forssa print.

Matala, S., Kelloniemi, E. toim. Elämyksiä hyvinvointimatkailusta. Tampereen ammattikorkeakoulu.2013.

Meriluoto, M. 2008. Sylvöjärven kulttuurimaisema-alue. Tieokas.

- Meriluoto, M. 2012. Lausunto. Päijät-Hämeen liiton lausuntopyyntö maa-
kuntakaavan 2014 luonnosaineistosta.
- Mäkelä, A. 1991. Nastolan historia III.
- Mäkelä, A. 1991. Nastolan historia III. Rakennustietokanta.
- Nastolan kalastusalue käyttö- ja hoitosuunnitelma 2008 – 2018.
- Nastolan kunta Uudenkylän osayleiskaava, luontoselvitys. 2014.
- Partanen, H. 2012. Niityt ja maisemapellot, hoidon kriteerit ja työohjeet.
Tampere: Tammerprint.
- Partanen, H. toim. 2014. Hevonen nauttii laitumella. Esaprint Oy.
- Priha, M. 2003. Perinnebiotooppien hoitokortti 1. Erweko Painotuote Oy.
- Priha, M. 2003. Perinnebiotooppien hoitokortti 5. Erweko Painotuote Oy.
- Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys.
<http://www.phly.fi/retkeilykohteet/nastola/>
- Rappe, E., Linden, L., Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi.
Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Salmela, J. 2013 Teoksessa Ikäheimo, K. (toim) Karvaterapiaa, eläinavus-
teinen työskentely Suomessa. Helsinki. Yliopistopaino, 125-134.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto –eko- ja ympäristöpsykologian näkökul-
ma. Helsinki: Pakett AS.
- Salovuori, T. 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Mediapinta.
- Schulman, A. 2007. T Perinnebiotooppien hoitokortti 10 - Tuottoa perin-
nebiotooppien hoitamisesta. Erweko Painotuote Oy.
- Seppälä, A & Ruottinen, L. 2003. Minustako mehiläistarhaaja. Mikkeli:
AO-Paino
- Soini, K., Pouta, E. & Kivinen, T, Uusitalo, M. toim. 2008. Maaseutumai-
seman muutos, arvottaminen ja eurooppalainen maisemayleissopimus.
Helsinki: MTT taloustutkimus.
- Särkkä, S. Konttinen, L. & Sjösted, T. toim. 2013. Luonnon lukutaito.
Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Sitra raportti. Helsinki: Er-
weko.
- Söyrinki, R. 2007. Maisemalaiduntaminen, opas käytännön toteuttami-
seen. Rauma: Painorauma.
- Tapio, Puustoiset perinneympäristöt vihko. nd.

Vasara, P., Rouhiainen, J., Lehtinen, H., Saarentaus, A., Salmenkivi, K. 2013. Luonnon hyödyntämisen uudet tavat. Sitra raportti.

Vesiretkeilykartta 2011. Viitattu 14.2.2015

http://www.nastola.fi/liikunta_ulkoilu/liikuntapaikat/melontareiti.html

Vähäsarja, K. 2015. Luonto tutkimuksista terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen käytäntöihin - seminaari luento. Kuopio. 22.1. 2015

Yli-Viikari, A. Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäi-Lahtinen, L, Soini, K. 2009. Green Care – terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. Tampereen yliopistopaino: Juvenes Print Oy.

Ympäristöministeriö 2013, METSO-ohjelmaan sopivien kohteiden valintaperusteet.

HAASTATTELUT

Monto, M. Kehittämispäällikkö. Manna ry. 2015

KAPLAN & KAPLANIN ELPYMISEN TEKIJÄT

Kaplan & Kaplanin elvyttävyydelle tyypilliset seikat:

1. Lumoutuminen (fascination) on tarkkaavuuden tahatonta kiinnittymistä johonkin ympäristön kiinnostavaan kohteeseen. Auringonlasku, vesiputous, järvenpinta, pilvet ja nuotion liekit ovat esimerkkejä luontaisesti lumoavista luonnon piirteistä. Toisaalta lumoavaa voi olla itse havaintojen tekeminen ja ympäristöä koskevan tiedon kerääminen. Tarkkaavuuden tahaton kiinnittyminen ei kylläkään aina johda lumoutumiseen eikä elpymiseen, koska tarkkaavuus voi kiinnittyä tahattomasti myös uhkaaviin asioihin, kuten käärmeisiin maastossa.
2. Arkipäivästä irtautuminen (being away) tarkoittaa arjen kii-reistä ja vaatimuksista poispääsemistä sekä kaikenlaisen huolehtimisen lakkaamista. Se on joko vetäytymistä maantieteellisesti johonkin kauas, kuten lomamatkalle lähtemistä. Mutta se voi olla myös henkistä irtautumista vaikkapa omassa huoneessa tai puutarhassa.
3. Elvyttävän paikan tai maiseman ulottuvuuden (extent) tai yhtenäisyyden (coherence) tuntu ovat osa elvyttävää kokemusta. Paikan tai maiseman tulee olla ulottuvuudeltaan sellainen, että siihen voi mennä ja sen voi kokea ympäröivän itseään. Paikan tai maiseman tulee olla toisiinsa liittyneitä siten, että ympäristöstä muodostuu yhtenäinen eikä sekava vaikutelma. Ulottuvaisuuden tuntu voi syntyä ympäristöä välittömästi havainnoiden tai kuviteltuna tunteena siitä, että maailma jatkuu välittömästi havaitun taakse. Esimerkiksi japanilainen kivitarha on maantieteellisesti pieni, mutta se voidaan kuvitella koko maailmankaikkeuden peilinä ja äärettömiin ulottuvana.
4. Kun ihmisen tavoitteet ja mieltymykset yhdenmukaiset ympäristön asettamien vaatimusten ja siitä saatavan tiedon kanssa, syntyy tuntu ympäristön sopivuudesta itselle (compatibility). Parhaassa tapauksessa yhteensopivuus tuottaa ykseyden tunteen paikan kanssa. Se voi virit-tää ihmisen myös mietiskelevään mielentilaan. (Kaplan & Kaplan 1989) (Aura ym. 1997)

KESKEISET KÄSITTEET

Ympäristöministeriön ja Museoviraston yhteisessä Rakennusperintöportaaliassa (www.rakennusperinto.fi 05/2006) on esitetty määritelmät maiseman ja kulttuuriympäristön sekä niitä lähellä oleville käsitteille seuraavasti:

Maisema Muodostuu elollisista ja elottomista tekijöistä sekä ihmisen tuottamasta vaikutuksesta, jotka ovat ns. maiseman perustekijöitä, niiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä maiseman visuaalisesti hahmotettavasta ilmiästä, maisemakuvasta. Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen mukaan maisema tarkoittaa aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja/ tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta.

Maisemarakenne Muodostuu maiseman perustekijöiden keskinäisestä suhteesta ja vaihtelusta, jossa maiseman solmukohdat ja maamerkit jäsentävät maisemaa.

Maisematila Tila, jonka muodostavat maiseman perustekijät ja niiden keskinäiset suhteet. Maisematilat voivat olla selkeästi rajoittuvia tilakokonaisuuksia tai laajoja rajautumattomia avoimia alueita. Maisematilat voivat muodostaa tilasarjoja.

Maisemamaakunta Suomi on jaettu kymmeneen luonnonpiirteiltään yhtenäiseen maisemamaakuntaan. (Maisemanhoito, Maisema-alueityöryhmän mietintö I, Ympäristöministeriö, mietintö 66/1992)

Maisematyyppi Maisemaa voidaan tyypitellä luonnonmaisemaksi ja kulttuurimaisemaksi sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien tai ihmisen toiminnan tulosta. Tämän lisäksi maisemaa voidaan tyypitellä esimerkiksi maisemarakenteen, maisemakuvan, maankäytön, kulttuuripiirteiden, luonnonpiirteiden jne. perusteella. Yleisiä maisematyppejä ovat esim. kaupunki-, saaristo-, järvi- ja maatalousmaisema.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Valtioneuvoston vuoden 1995 periaatepäätöksessä nimetyt 156 aluetta. Nämä alueet ovat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevassa valtioneuvoston päätöksessä (30.11.2000) kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevissa erityistavoitteissa tarkoitettuja alueiden käytön suunnittelun lähtökohtia.

Maakunnallisesti merkittävä maisema Asiantuntijaviranomaisten määrittelemä maakunnallista ominaisluonnetta ja maakunnallisia erityispiirteitä ilmentävä maisema.

Perinnemaisema ja perinnebiotooppi Perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaama alue, jonka historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat ja niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat. Kulttuuri- ja perinnemaisema -käsitteet ovat osin päällekkäiset, perinnemaisema on usein melko pienialainen ja

osa laajaa kulttuurimaisemaa. Perinnebiotoopeiksi nimitetään pääosin niity- ja laiduntalouden monilajisia luontotyyppejä, esim. kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet. Perinnemaisema ja perinnebiotooppi - käsitteitä käytetään yleisesti toistensa synonyymeina.

Kulttuuriympäristö, kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.

Rakennettu kulttuuriympäristö, rakennusperintö, käsite viittaa sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloihin, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista (kuten esim. kadut tai kanavat). Rakennusperintö on pääsääntöisesti synonyymi rakennetulle kulttuuriympäristölle, joskus käsitettä käytetään tarkoittaen erityisesti vanhoja rakennuksia.

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, museoviraston ja ympäristöministeriön julkaisuun Rakennettu kulttuuriympäristö, Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt sisältyvät alueet ja kohteet. (Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16 / 1993). Nämä alueet ja kohteet ovat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevassa valtioneuvoston päätöksessä (30.11.2000) kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevissa erityistavoitteissa tarkoitettuja alueiden käytön suunnittelun lähtökohtia.

Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, asiantuntijaviranomaisten määrittelemä maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä ilmentävä rakennettu kulttuuriympäristö.

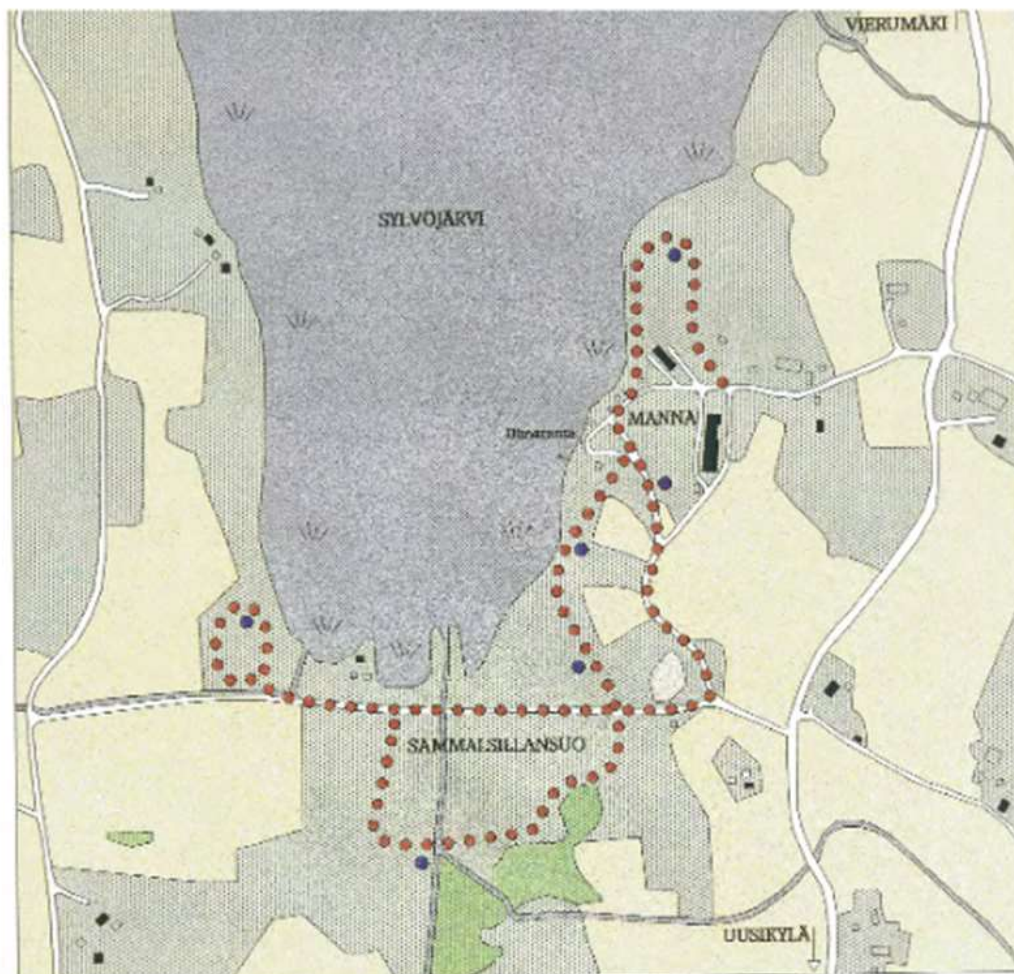
Muinaisjäännös, muinaisjäännökset ovat maisemassa tai maaperässä säilyneitä rakenteita ja kerrostumia, jotka ovat syntyneet paikalla kauan sitten eläneiden ihmisten toiminnasta. Kiinteät muinaisjäännökset ovat usein maastossa silmin havaittavissa ja selvästi erottuvia, kuten hautaröykkiöt, uhrikivet, linnavuoret, jätinkirkot, jätulintarhat ja puolustuslaitteet. Toisena ryhmänä ovat maanalaiset kiinteät muinaisjäännökset, kuten asuin- ja työpaikat sekä ruumishaudat. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain rauhoittamia. Laissa käytetään sekä kiinteä muinaisjäännös että muinaisjäännös –käsitettä tarkoittamaan samaa asiaa.

Esihistoriallisen ajan muinaisjäännös, esihistoriallisen ajan muinaisjäännökset ovat ajanjaksolta, jolta ei tunneta kirjallisia lähteitä ja jonka asutusta ja oloja koskevat käsitykset perustuvat arkeologian menetelmillä saatuihin tutkimustuloksiin.

Historiallisen ajan muinaisjäännös, historiallisen ajan muinaisjäännökset ovat ajalta, jolta on kirjallisia lähteitä. Kohteita voi olla hyvin monen-

laisia, esimerkiksi autioituneet keskiaikaiset kyläpaikat, kaupunkien arkeologiset kerrostumat ja ensimmäisen maailmansodan linnoituslaitteet. (Aarrevaara, Uronen & Vuorinen 2007, 6.)

SAMMALSILLAN LUONTOPOLKU

SAMMALSILLAN LUONTOPOLKU

Jos kuljet veräjistä, niin sulje ne käytön jälkeen, ettei karja karkaa!

● Luontopolku

● Infotaulu

/// Ruovikko

VESIRETKEILYKARTTA

